

Україна:

події,
факти,
коментарі

2012 № 21

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях
№ 21 2012

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія:

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент подякував виборцям
за активну громадянську позицію4

Вибори до Верховної Ради України:
ЦВК підраховує голоси 4

Аналітика

Гранчак Т.
Выборы в Верховную Раду: взгляд со стороны 5

Якименко Ю.
Парламентские выборы в Украине
в оценках политиков и экспертов 13

Пальчук В.
Практика використання інституту
референдуму в країнах ЄС 20

Горенко Т.
Бесплатное обучение: социальное благо или социальная необходимость? 28

Тарасенко Н.
Старт земельного ринку в Україні – відкладається? 32

Горовая С.
Осенняя посевная завершается удачно!..... 45

Кулицький С.
Перспективи розвитку української економіки під впливом
зміни ситуації на світових ринках (*Завершення. Початок в попередньому випуску*) 47

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	55
Діяльність науково-дослідних установ.....	62
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	66
Охорона здоров'я.....	68
Наукові видання.....	69
Наука і влада.....	69

Президент подякував виборцям за активну громадянську позицію

Президент України В. Янукович подякував усім виборцям, які проявили активну громадянську позицію та проголосували на виборах до Верховної Ради за майбутнє держави.

«Я вітаю народ України з важливим кроком у розвитку вільної незалежної демократичної держави», – зазначив Президент.

В. Янукович зауважив, що в цілому по країні голосування й підрахунок голосів пройшли мирно та організовано, показали всьому світу відповідальність та мудрість українського народу.

«Я радий, що згідно з попередніми оцінками багатьох українських і міжнародних спостерігачів, включаючи ОБСЄ, вибори з технічної сторони пройшли добре. У виборців був великий вибір серед кандидатів. Процес голосування позитивно оцінили спостерігачі», – зазначив глава держави.

Президент наголосив, що українська сторона працюватиме з міжнародною спільнотою, щоб виправити виявлені спостерігачами проблеми та забезпечити ще більшу демократичність майбутніх виборів (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2012. – 29.10*).

Вибори до Верховної Ради України: ЦВК підраховує голоси

Центральна виборча комісія України станом на 9:30 1 листопада оприлюднила попередні результати виборів до ВР України за підсумками підрахунку 99,35 % голосів.

Згідно з цими даними, Партія регіонів займає лідируючу позицію, набравши 30,07 % голосів. За «Батьківщину» віддали голоси 25,47 % виборців. УДАР В. Кличка набирає 13,93 % голосів, Комуністична партія України – 13,20 %, Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – 10,42 %.

Також повідомляється, що Центральна виборча комісія на своєму вечірньому засіданні в середу прийняла оригінальні протоколи в 13 окружних виборчих комісій, зокрема, перший протокол з Києва (округ № 213 в Деснянському районі).

Усього на сьогодні ЦВК прийняла протоколи з 27 окружних виборчих комісій (*Украинские Национальные Новости (<http://www.unn.com.ua>). – 2012. – 1.11, 31.10*).

Выборы в Верховную Раду: взгляд со стороны

28 октября в Украине прошли выборы в Верховную Раду седьмого созыва. За места в парламенте боролись представители 21 политической силы и более 3 тыс. кандидатов, выставивших свои кандидатуры в мажоритарных округах.

Следить за легитимностью процесса в Украину приехали около 4 тыс. иностранных наблюдателей. По словам Н. Саймона, официального представителя ОБСЕ, «ОБСЕ направила в Украину самую большую за всю свою историю миссию. Вместе с Европарламентом, Советом Европы и Парламентской ассамблеей НАТО нас в Украине представляют более 800 наблюдателей».

Аккредитацию в ЦИК получили 519 сотрудников 27 посольств в Киеве. Наибольшее число наблюдателей – 212 – направило на участки Посольство Польши. От Российской Федерации за выборами наблюдал 61 дипломат, от США – 42, от Венгрии – 41, от Дании – 27. Своих дипломатов аккредитовали на выборы также Посольства Великобритании, Германии, Израиля, Ирана, Испании, Канады, Китая, Литвы, Парагвая, Словакии, Финляндии и Японии.

Гораздо более массовым – 3278 человек – оказался список наблюдателей от 35 международных организаций. Самую многочисленную миссию – 635 человек – направило Бюро по демократическим инициативам и правам человека Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (БДИПЧ ОБСЕ). Четыреста семьдесят пять наблюдателей аккредитовала Международная неправительственная организация CANADEM, 242 человека – Международный союз комсомольских организаций – Всесоюзный ленинский коммунистический союз молодежи. Всего на одного человека меньше численность миссии Европейской сети организаций по наблюдению за выборами (ENEMO). Сто восемьдесят девять человек наблюдали за ходом выборов от Всемирного конгресса украинцев и 66 – от Украинского конгресса комитетов Америки. Своих наблюдателей направили также Парламентская ассамблея Совета Европы (ПАСЕ), Парламентская ассамблея ОБСЕ, Европарламент, Парламентская ассамблея НАТО, Международный республиканский институт США, Национальный демократический институт США, Фонд К. Адэнауэра.

В составе миссии наблюдателей от СНГ – 271 человек, в том числе представители Азербайджана, Армении, Беларуси, Казахстана, Киргизии, Молдовы, России, Таджикистана, Узбекистана, а также Межпарламентской

ассамблеи государств-участников СНГ, Парламентского собрания Союза Беларуси и России, Исполнительного комитета СНГ.

Выборы в Верховную Раду привлекли пристальное внимание как украинских, так и зарубежных СМИ. По последним данным ЦИК, аккредитацию на их освещение получили 908 журналистов, представляющих 182 СМИ, в том числе крупнейшие мировые информационные агентства Ассошиэйтед пресс, Рейтер, Синьхуа, Франс пресс и ИТАР-ТАСС.

Как отметил председатель ЦИК, большой интерес к выборам в Украине проявили представители иностранных СМИ, в том числе российских. Всего, по его словам, комиссией аккредитованы представители 84 зарубежных СМИ из 32 государств.

«Позитивной тенденцией» назвал большое число иностранных наблюдателей министр иностранных дел Украины К. Грищенко. Украина «заинтересована в проведении честных и прозрачных выборов, отвечающих международным стандартам», заявил он на состоявшейся в канун выборов встрече с представителями посольств и международных организаций. Он напомнил, что на выборах 1998 г. международных наблюдателей было всего 412, в 2002 г. – 944, а в 2006 г. – 2033. «Рост числа международных наблюдателей на выборах – это очень позитивная тенденция, – подчеркнул он. – Мы заинтересованы в том, чтобы международные наблюдатели согласились с легитимностью выборов».

По состоянию на 29 октября большая часть иностранных наблюдателей отмечает, что выборы проходили достаточно прозрачно и организованно, без серьезных нарушений. В частности, член ЦИК РФ Е. Дубровина сообщила, что российские наблюдатели на парламентских выборах в Украине пока не зафиксировали серьезных нарушений и не испытывали трудностей в своей работе. «Мы осуществляли наблюдение во Львове, в Западной Украине. Мы не видели нарушений, наши коллеги, кто нам звонил, тоже не видели», – сказала Е. Дубровина, добавив, что кое-где зафиксированы лишь «небольшие недочеты». Так, на одном из участков наблюдатели не увидели плакатов с кандидатами, что может объясняться просто недостатком места в помещении.

Е. Дубровина отметила, что на избирательных участках также работали наблюдатели от разных политических партий, и для них были «созданы все условия». По ее словам, все наблюдатели имели полный доступ к необходимой информации.

Координатор от ЦИК РФ, член Парламентской ассамблеи СНГ Е. Шевченко сообщил, что разговаривал с членами делегаций, работающих в разных регионах Украины. По его словам, все они работали «абсолютно спокойно», имели возможность наблюдать за деятельностью участковых и окружных избиркомов, «никаких запретов на общение с членами избирательных комиссий не было». Наблюдатель обратил внимание на оснащение избирательных участков веб-камерами. «Как нам кажется, это

способствует открытости и прозрачности процесса», – сказал Е. Шевченко, добавив, что и для наблюдателей «созданы все условия». С ним согласились наблюдатели от Центральноевропейской группы политического мониторинга, представляющей наблюдателей, в частности от Болгарии, Великобритании, Чехии и Латвии, заявившие, что от других стран Украину выгодно отличает установление на участках видеокамер и возможность для граждан наблюдать за ходом голосования онлайн.

Наблюдатели от Международной организации «За справедливые выборы» (Израиль) считают, что в целом выборный процесс проходил «тихо и спокойно». По словам израильских наблюдателей, «на данный момент всё происходит в рамках закона, в рамках демократических процедур».

Наблюдатели от Европейского парламента заявили, что выборы в Украине прошли честно и прозрачно. Глава наблюдательной миссии Европарламента на выборах П. Ковал сообщил на брифинге для журналистов, что голосование на проходящих выборах в Украине проходит спокойно во всех регионах. Он отметил, что отличительной чертой проходящей избирательной кампании является то, что были зарегистрированы и присутствует очень много наблюдателей из разных международных организаций. П. Ковал подчеркнул, что при этом не было никаких проблем с организацией работы наблюдателей. Член делегации от Парламентской ассамблеи ОБСЕ Н. Саймон сообщил, что он лично посетил шесть избирательных участков и на всех участках ситуация была «нормальной». «В целом, это прекрасная организация, все проходит в дружественной атмосфере, это честные и прозрачные выборы», – сообщил европарламентарий Д. ван дер Ступ (Нидерланды) на пресс-конференции. Он проинформировал, что вместе со своими коллегами посетил пять избирательных участков в Киеве, где смог наблюдать несколько проблемных моментов. В частности, по его словам, в прозрачных урнах можно было иногда видеть, за кого проголосовал человек в бюллетене. Это, по словам Д. ван дер Ступа, нарушает правило тайного голосования. Кроме того, по его словам, на избирательных участках вся информация подавалась на украинском языке, когда в некоторых регионах для удобства граждан, по мнению Д. ван дер Ступа, ее нужно было бы предоставить еще и на русском языке.

Указал европарламентарий и на проблему близкого размещения членов участковых комиссий непосредственно к месту, где голосовали люди, что также может повлиять на тайну голосования.

В свою очередь европарламентарий Н. Гриффин (Великобритания) подтвердил, что были обнаружены некоторые недостатки во время голосования, но они незначительные и не должны в целом повлиять на избирательный процесс.

Европарламентарий Г. Хубер (Австрия) добавил, что в целом выборы проходят прозрачно. «Я хочу поздравить организаторов с тем, что они смогли

организовать открытые выборы, у меня нет замечаний к избирательному процессу», – сказал он.

Парламентские выборы в Украине имеют большое значение и для Польши, и для всего Евросоюза. Важно, сдаст ли Украина этот важный экзамен? Такое мнение во время встречи с журналистами выразил глава делегации польских парламентариев представитель правящей в Польше партии «Гражданская платформа», председатель Комиссии национальных и этнических меньшинств Сейма и украинец по происхождению М. Сыч. «Это важная миссия. Она состоит из 40 парламентариев, которые представляют все силы парламента. Мы приехали сюда, дабы подтвердить, что Украина меняется, становится демократическим государством», – пояснил М. Сыч, в чем заключается миссия делегации. «Мы приехали увидеть, как проходят последние дни, как выглядит “тишина” и сам процесс голосования. Для нас, для наблюдателей, было бы очень важно, если бы мы подтвердили, что все именно так и есть. Польша является адвокатом Украины в Европейском Союзе. Украина – стратегический партнер Польши», – отметил он. Глава делегации подчеркнул: «Важно, чтобы все наши начинания и достижения подтвердились во время этих выборов. Выборы имеют большое значение и для поляков, и для Польши, и для всего Евросоюза. Важно, сдаст ли Украина этот важный экзамен? Мы надеемся, что сдаст».

В свою очередь его коллега по парламенту М. Зуба («Право и справедливость») отметила: «Выборы – это праздник демократии. Искренне надеюсь, что наша работа будет для нас хорошим опытом, возможностью и самым вынести многое. Ведь всегда так: мы учимся взаимно. Думаю, что этот второй этап построения демократии в Украине пройдет как нельзя лучше, что украинский народ выберет себе самую ответственную власть – власть своей мечты. Власть, способную на реализацию ожиданий. Чтобы сбылась мечта присоединиться к Евросоюзу».

По ее словам, польские политики будут не только наблюдать, но и выносить уроки для себя: «В Польше есть мощный тренд в сторону введения одномандатных избирательных округов. Я являюсь большим противником такой формулы, поскольку считаю, что мы еще слишком молодая демократия. Нам нужно сосредоточиться на том, чтобы люди делали осознанный выбор, а не манипулируемый. Поверьте мне, ту же боль переживает и наша польская молодая демократия».

«В наших странах молодые демократии. И когда ситуация кристаллизуется во время очередных выборов, мы пытаемся найти причину того, почему все происходит не так, как мы ожидали. Важна активизация неправительственных организаций, чтобы убеждать общество, как важен голос. Опасаюсь, что в ходе этих выборов в Украине многие украинцы не пойдут на выборы», – подчеркнула наблюдатель от Сейма Республики Польша.

Оценку результатов выборов-2012 в Украине на прозрачность и демократию можно будет сделать лишь после завершения процедуры подсчета голосов. Об этом заявил в интервью «BBC Україна» (BBC Ukrainian) посол Евросоюза в Украине Я. Томбински. «Мы должны подождать. Выборы еще не закончились. Пока еще у нас закончился день голосования, а теперь начнется подсчет голосов. Мы должны посмотреть, этот ли процесс будет настолько прозрачным и настолько хорошо проведенным, чтобы можно было признать, что результат голосования отражает то, что люди, которые бросали свои бюллетени к урнам, хотели выразить. Пока еще видно – в том числе из заявлений разных политических лидеров, среди которых господин Яценюк, с которым я только что разговаривал, – что в этой стране функционирует демократия. Я думаю, что это очень важно признать как политический факт», – отметил он.

В то же время, по словам Я. Томбински, есть много вещей, которые нужно исправлять. В частности, как отметил посол, речь идет о функционировании избирательных комиссий, организации выборов-2012 в целом и подготовке структур, ответственных за проведение выборов в Украине. «Думаю, что будет очень важным, как Центральная избирательная комиссия будет реагировать на все заявления об избирательных нарушениях, ибо именно это покажет, являются ли институты, ответственные за проведение выборов, институтами демократического государства. Имеется очень много нарушений, зафиксированных международными наблюдательными миссиями, и это нужно заметить», – считает посол ЕС.

Он также отметил, что лишь по рассмотрению нарушений ЦИК все политические наблюдатели должны будут оценить, насколько эти нарушения могли повлиять на окончательный результат выборов.

В свою очередь председатель делегации наблюдателей Европарламента на выборах в Украине П. Ковал заявил, что нынешние выборы могут стать новым импульсом для углубления отношений между Украиной и ЕС – в случае формирования нормального сотрудничества между провластными и оппозиционными фракциями.

По словам евродепутата, согласованное сотрудничество может стать сигналом для Евросоюза относительно продвижения Украины на пути демократии. «Лично я рассматриваю Украину как нормальное европейское государство. Выборы в Украине я рассматриваю не в сравнении с выборами в Казахстане или любой другой стране СНГ, а в сравнении с выборами в моей родной Польше», – сказал он.

В то же время в совместном заявлении наблюдателей от ОБСЕ, Парламентской ассамблеи НАТО, ПАСЕ и Европарламента было сказано, что в ОБСЕ разочарованы парламентскими выборами в Украине и негативно оценивают процесс подведения итогов голосования, информирует «Ліга.Новости» (<http://liga.net/>).

«Принимая во внимание злоупотребление властью и ту большую роль, которую на этих выборах играли деньги, похоже, что демократический прогресс движется в обратном направлении», – сказано в заявлении.

Также наблюдатели отмечают, что парламентские выборы 28 октября характеризовались недостатком равных условий для участников. В основном из-за злоупотребления административным ресурсом, недостаточной прозрачности финансирования избирательной кампании и партий. А также из-за недостатка сбалансированного освещения в СМИ.

Глава миссии Бюро демократических институций и прав человека ОБСЕ О. Гловер при этом заявила, что украинская власть недостаточно реагировала на нарушения в ходе избирательной кампании и это бросает тень на выборы.

Министр иностранных дел Швеции не стал скрывать своего разочарования избирательной кампанией в Украине, отметив, что выборы в Украине были не самыми худшими в Европе, но они стали для Киева шагом назад.

То же мнение озвучили и в Госдепартаменте США, уточнив, что проведение парламентских выборов в Украине стало шагом назад в развитии демократии в стране. Правда, в этой вариации констатация регресса прозвучала не так безнадежно, поскольку в Госдепе также уточнили, что США «по-прежнему привержены сотрудничеству с Украиной для улучшения демократических институтов, укрепления верховенства закона и важнейших экономических реформ».

Наблюдатели от Всемирного конгресса украинцев в свою очередь обратили внимание на отсутствие прозрачности в финансировании кампании и использование админресурса. А чуть позже в конгрессе призвали наблюдателей не прекращать наблюдения, поскольку во время подсчета голосов можно будет увидеть еще немало нарушений.

Канадские наблюдатели также обратили внимание на то, что избирательный процесс был далек от идеального. В свою очередь министр иностранных дел Канады Д. Бэрд и министр международного сотрудничества Д. Фантино заявили, что разочарованы тем, что нынешние выборы в Верховную Раду не соответствуют тому уровню развития демократии, который ранее был достигнут в Украине.

Глава комитета Европарламента по вопросам иностранных дел в дополнение ранее озвученного заявил, что избирательный процесс в Украине и нарушения требуют дополнительного изучения.

Президента Европарламента М. Шульца также очень расстроили недостатки и нарушения, которые были зафиксированы наблюдателями во время выборов в Верховную Раду. «Я обеспокоен нехваткой равенства участия среди политических сил, вызванных, среди прочих причин, злоупотреблением административным ресурсом», – сказал он.

Он также отметил, что самой кампании и финансированию партий не хватало прозрачности, освещение в СМИ было в пользу правящей партии, а тот факт, что видные оппозиционные деятели были лишены свободы, бросило

ть на процесс выборов. При этом он призвал власть срочно отреагировать на все заявления, подчеркнув, что «украинский народ заслуживает того, чтобы жить в хорошо функционирующем демократическом государстве». М. Шульц также подчеркнул, что нынешние выборы в Верховную Раду были крайне важными для дальнейших отношений между Киевом и ЕС.

Впрочем, как отметила европейский эксперт Брюссельского центра Карнеги О. Шумило-Тапиола, после прошедших парламентских выборов, которые не соответствовали европейской практике, вряд ли можно надеяться на нормализацию отношений Киева и Брюсселя. По ее словам, прозвучавшие со стороны руководства ЕС заявления указывают, что Киев «в своих манипуляциях, особенно в день голосования и при подсчете голосов, превзошел самого себя».

Тем временем в ЕС пока решили не спешить с вынесением какого-то окончательного мнения относительно парламентских выборов в Украине. В совместном заявлении главы дипломатии ЕС К. Эштон и еврокомиссара по расширению и европейской политике соседства Ш. Фюле подчеркивается, что итоговая оценка Евросоюзом прошедших в Украине выборов будет зависеть от того, как будут развиваться события в послевыборный период.

Комментируя предварительные итоги выборов в украинский парламент, «самым удивительным результатом воскресного голосования» издание The New York Times (США) назвало усиление поддержки ультранационалистической правой партии «Свобода», которая впервые может создать в парламенте свою фракцию, в то время как на предыдущих выборах в 2007 г. у нее был лишь 1 %.

«Усиление позиций партии “Свобода” многих аналитиков застало врасплох, – пишет газета. – Похоже, что это отчасти стало реакцией на закон, повышающий статус русского языка, который протаскала через парламент Партия регионов и который вызвал возмущение многих жителей, говорящих на украинском языке, особенно в западной части страны.

Показанные этой партией результаты также продемонстрировали растущее разочарование многих украинских избирателей всеми известными политиками страны, среди которых Янукович и лишенная возможности баллотироваться Тимошенко». При этом, как отмечает издание, в целом голосование прошло довольно гладко, и сообщений о нарушениях в день выборов было немного, по крайней мере, на избирательных участках.

«Выборы в Украине станут тестом на зрелость для Европейского Союза», – полагает Н. Краймайер, обозреватель Financial Times Deutschland.

На свете еще есть места, где у Евросоюза имеются поклонники, где он считается гарантом демократии, свободы и правовой защищенности. По мнению обозревателя издания, в Молдове, Украине и Беларуси «Проект Европа» все еще популярен и живет в сознании многих людей, являясь стимулом к реформам.

Вопрос выборов в Украине – «это не только вопрос о том, будут ли фальсификации или запугивания: особенно интересно, какое значение европейские наблюдатели придадут нахождению под стражей лидера украинской оппозиции Юлии Тимошенко, осужденной при сомнительных обстоятельствах и лишившейся возможности участвовать в избирательной кампании, – пишет Н. Краймайер. – Если Евросоюз не признает выборы честными и демократическими, ЕС не поставит свою подпись под соглашением об ассоциации, и это будет иметь самые серьезные последствия для страны».

Экономическая изоляция и отсутствие свободной торговли с Евросоюзом еще сильнее толкнут Украину в объятия России с ее проектом Таможенного союза. «Россия уже предложила Киеву газ по сниженной цене за вступление в Таможенный союз, – предостерегает автор. – А это, учитывая все более авторитарный стиль правления российского руководства, было бы равносильно прощанию Украины с Европой и ее правовыми нормами». В этом контексте отметим, что, комментируя первые результаты выборов в Украине, посол РФ в Украине М. Зурабов заявил о том, что повестка двусторонних отношений России и Украины после формирования нового состава парламента может измениться. «Мы ожидаем оптимизации двустороннего сотрудничества, и это будет возможно после окончательного подведения итогов выборов, формирования нового парламента... Появление новых политических сил в парламенте, конечно же, отредактирует некоторым образом повестку двусторонних отношений. Мы также допускаем, что могут появиться вопросы по пересмотру ранее достигнутых договоренностей», – заявил он.

Оценивая предварительные результаты выборов, М. Зурабов отметил, что радикализация украинского общества начала приобретать в последнее время четко выраженные формы. «Усиление позиций Коммунистической партии Украины в Верховной Раде – а это очень серьезный прирост, с 6 % до 13 % – свидетельствует о запросе на более социально ориентированную политику, которая проводится правительством. С другой стороны, я считаю, что прохождение такой националистической партии, как “Свобода” во многом связано с определенными проблемами в среде молодежи. Закрытие для многих регионов и для многих молодых людей социальных лифтов, которые существовали всегда, безусловно, приводит к радикализации настроений и выбору тех политических сил, которые излагают достаточно простые, понятные и, как на первый взгляд кажется, легко достижимые цели», – заявил М. Зурабов.

Впрочем, как отметил посол, радикального изменения курса стратегического сотрудничества Украины и России в будущем не будет.

Ранее член правящей партии «Единая Россия» и депутат Госдумы РФ Д. Саблин заявил, что будущее российско-украинских отношений непосредственно зависит от результатов выборов в Верховную Раду.

В случае победы пропрезидентской Партии регионов ей придется вместе с коммунистами сформировать новое правительство. Такой тандем оставит без изменений нынешний пророссийский курс Украины. Такое мнение высказал польский эксперт П. Куспыс. По его словам, «будет усиливаться сотрудничество с Россией по средствам присоединения Украины к зоне свободной торговли и Таможенному союзу России, Беларуси и Казахстана. Приблизительно так будет выглядеть украинская политика после выборов».

В то же время известная польская публицистка, автор книг, в том числе и об украинской политической сцене, М. Пшеломец подчеркнула в интервью «Польскому Радио», что на этих выборах кроме Партии регионов есть еще один сильный игрок, а именно лидер партии УДАР В. Кличко: «Кличко называют темной лошадкой украинской парламентской кампании-2012. Если он сделает все, чтобы создать коалицию с оппозиционными партиями, то не исключено, что его политическая сила сформирует коалицию и в парламенте. Это коренным образом может поменять политическую ситуацию в Украине», – сказала М. Пшеломец.

Многие европейские эксперты обращают внимание на то, что вероятность смены политических элит в украинском парламенте невысока, подчеркивая, что на сегодняшний день самое важное не то, кто победит, а пройдут ли выборы в соответствии с демократическими стандартами.

Таким образом, зарубежные партнеры Украины считают, что как ход голосования, так и его результаты могут повлиять в ближайшем будущем на внешнеполитический вектор Украины, динамику ее отношений с Россией и Евросоюзом (*Материал подготовлен с использованием информации интернет-изданий ForUm (<http://rus.for-ua.com>). – 2012. – 27.10; Польское радио для заграницы (<http://www.radioporusski.pl>), ЖурДом (<http://jourdom.ru>), Остров (<http://www.ostro.org>), Novostimira (<http://novostimira.com>), ZN'UA (<http://news.zn.ua>), СВІТ24 (<http://svit24.net>), «The New York Times» (<http://www.nytimes.com>). – 2012. – 28.10).*

Ю. Якименко, мл. науч. сотр.

Парламентские выборы в Украине в оценках политиков и экспертов

Предварительные итоги состоявшихся 28 октября парламентских выборов, отраженные в результатах Национального экзит-полла, свидетельствуют о том, что в Верховную Раду проходят пять политических сил: Партия регионов, объединенная оппозиция ВО «Батьківщина», УДАР, ВО «Свобода» и КПУ. При этом, по прогнозам, оппозиционные партии «Батьківщина», УДАР

и «Свобода» совместно получают от 117 до 127 мест в новой Верховной Раде по партийным спискам.

Тем временем объединенная оппозиция «Батьківщина» обнародовала результаты собственного подсчета голосов. Как сообщили председатель совета объединенной оппозиции А. Яценюк и руководитель центрального штаба объединенной оппозиции А. Турчинов, по их данным Партия регионов занимает первое место и набирает 29,75 % голосов, ВО «Батьківщина» – 25, 17 %, партия УДАР – 12,95 %, ВО «Свобода» – 11,18 %, КПУ – 11,12 %. Эти результаты были получены после обработки 67,8 % протоколов.

«У нас есть предварительные данные, но их нужно проверять, потому что речь идет о каждом отдельно взятом округе. Сейчас наши комиссии работают над тем, чтобы сохранить результат, чтобы результаты в протоколах соответствовали количеству голосов, отданных украинцами за каждого мажоритарщика», – заявил А. Яценюк.

Обозреватели отмечают, что результаты обработки протоколов свидетельствуют о том, что большинство областей Украины поддержали объединенную оппозицию «Батьківщина», а Партия регионов победила в 12 областях.

В частности, по данным ЦИК, ПР получила большинство голосов избирателей в Луганской, Донецкой, Харьковской, Днепропетровской, Запорожской, Херсонской, Николаевской, Одесской, Кировоградской областях, в Крыму и Севастополе. Кроме того, за «регионалов» проголосовали большинство жителей Закарпатья. При этом чаще всего за «регионалов» голосовали в Донецкой области – 65,24 %.

Объединенную оппозицию поддержало большинство жителей Сумской, Полтавской, Черниговской, Киевской, Черкасской, Хмельницкой, Винницкой, Житомирской, Ровенской, Волынской, Тернопольской, Черновицкой, Ивано-Франковской областей и Киева. Самых высоких результатов «Батьківщина» достигла в Винницкой области, набрав 42,5 % голосов.

Львовская область стала единственной, где большинство – 38, 49 % – получила партия «Свобода».

Что касается мажоритарных округов, то, по предварительным данным голосования, лидерство в них удерживают представители Партии регионов. В частности, «регионалы» лидируют во всех 20 округах Донецкой области – главном электоральном поле партии власти. При этом в некоторых округах, в частности, в Днепропетровской и Донецкой областях, уже подсчитаны 100 % протоколов.

Как считают эксперты, Партия регионов может рассчитывать на вхождение во фракцию или, по меньшей мере, согласованное голосование 140 мажоритарных депутатов. Анализируя данные о подсчете голосов в одномандатных округах, эксперты отмечают, что значительные шансы на победу имеют около 115 кандидатов, выдвинутых непосредственно Партией регионов. Еще 25 избранных депутатов (самовыдвиженцев и представителей, в частности Народ-

ной партии, партии «Союз» и партии «Единый центр») могут или вступить во фракцию, или, оставаясь внефракционными, поддерживать при голосованиях партию власти. В таком случае общая численность депутатов, так или иначе поддерживающих ПР, может составить 210 человек. При таком развитии событий в новом парламенте может быть восстановлен формат сотрудничества с Компартией, не предусматривающий создания коалиции, но позволяющий принимать решения. В частности, таким путем может быть избрано руководство парламента. В то же время отсутствие формальных обязательств при блокировании позволит Партии регионов при рассмотрении отдельных вопросов привлекать для принятия решений другие фракции.

По данным ЦИК, лидирует по количеству уже избранных мажоритарщиков Днепропетровская область. Так, в одномандатном избирательном округе № 27 с показателем 38,25 % победил кандидат от ПР начальник Приднепровской железной дороги А. Момот. Его конкурент от «Батьківщини» А. Староскольцева получила 20,37 % голосов.

В 31-м округе в Днепропетровской области победил «регионал», первый заместитель мэра Кривого Рога К. Павлов, за которого проголосовали 43,37 % избирателей. За его конкурента В. Вернигору отдали голоса 22,69 % местных жителей.

Кандидат от ПР, глава подконтрольного СКМ Р. Ахметова ДТЭК Павлоградуголь А. Мартовицкий победил в округе № 36, набрав 54,82 %. На втором месте – кандидат от «Батьківщини» Е. Кузьмина (13,96 %). Кроме того, в 37-м округе в Днепропетровской области победил «регионал» Д. Шпенев (52,45 %). Его ближайший конкурент, коммунист В. Дегтяр, получил 15,27 %.

Подсчет 100 % протоколов в 48-м округе в Донецкой области зафиксировал победу «регионала», топ-менеджера Новокраматорского машиностроительного завода Ю. Боярского (55 %). На втором месте оказался коммунист М. Городенский (12,34 %).

В 56-м округе победил представитель Партии регионов народный депутат В. Борт (71,2 %), а его конкурент коммунист Д. Молоков получил 12,03 % голосов.

Как сообщает ЦИК, представители Партии регионов побеждают также в Харьковской области и Крыму.

В частности, в Харькове во всех мажоритарных округах лидируют «регионалы»: В. Писаренко (округ 168), И. Бережная (169), Д. Святаяш (170), И. Горина (171), В. Мысик (172), А. Денисенко (173), А. Фельдман (174). В Харьковской области также лидируют представители ПР. Среди победителей: В. Кацуба (175), Д. Шенцев (176), В. Остапчук (177), Д. Добкин (178), А. Гиршфельд (179), А. Беловол (180), Е. Мураев (181).

В Крыму в девяти из 10 мажоритарных округов также побеждают кандидаты-«регионалы». Лишь в округе № 2 сохраняет лидерство глава партии

«Союз», депутат Крымского парламента Л. Миримский (провластный кандидат А. Багалин снял свою кандидатуру в этом округе).

Кандидаты от Партии регионов также лидируют фактически на всех одномандатных округах Черкасской области. В частности, побеждают такие кандидаты: В. Зубик (№ 195, ПР), Г. Бобов (№ 196, ПР), Б. Губский (№ 197, самовыдвиженец), В. Тимошенко (№ 198, самовыдвиженец), В. Ничипоренко (№ 199, самовыдвиженец) и А. Яценко (№ 200, ПР).

Обозреватели отмечают, что явка избирателей на нынешних парламентских выборах стала самой низкой за всю историю независимой Украины. По данным, полученным из 225 избирательных окружных комиссий, она составила всего 57,99 %. Как отмечает заместитель председателя ЦИК А. Магера, самая высокая явка была зафиксирована во Львовской области, где в выборах приняли участие более 67 % избирателей, также высокий результат показали Тернопольская и Волынская области – более 66 % и 65 % соответственно. Наименьшее количество избирателей участвовало в выборах в Крыму – там проголосовали лишь 49 % избирателей.

Основные нарушения хода избирательного процесса, по оценкам наблюдателей, оказались связанными с недостаточной подготовкой членов избирательных комиссий и агитацией в день голосования. Но в некоторых случаях фиксировались также факты подкупа избирателей и злоупотребления вокруг организации голосования на дому.

Особый акцент на такого рода нарушениях делают представители оппозиции. Так, по мнению руководителя избирательного штаба объединенной оппозиции «Батьківщина» А. Турчинова, то что заявления о голосовании на дому подали 988 492 избирателя свидетельствует о фальсификациях со стороны Партии регионов.

О том, что большое количество нарушений может быть связано с голосованием на дому по фальшивым медицинским справкам о болезни, заявляли также лидер Коммунистической партии П. Симоненко и О. Герасимьюк, баллотирующаяся от партии УДАР в округе № 139 в Одесской области.

По общему мнению экспертов, не оправдала себя и установка видеокамер для наблюдения за нарушениями на избирательных участках. Трансляция с участков шла с перебоями, с неправильных ракурсов, а в ряде случаев вообще отсутствовала. Как отмечает глава Комитета избирателей Украины А. Черненко, неэффективность такого метода борьбы с нарушениями была очевидна с самого начала. «Во многих случаях мы просто смотрим, как люди ходят и бросают бюллетени, но мы не можем увидеть, свои или чужие паспорта предъявляют избиратели, за себя ли они расписываются в списках. Сегодня мы получаем сигналы об организации “каруселей” под участками, и, к сожалению, ни одной из них с помощью видеокамер зафиксировать не удалось. Видеонаблюдение стало лишь неплохим способом передать привет своим родным и близким», – прокомментировал ход избирательного процесса глава КИУ.

Что касается «каруселей», то по мнению наблюдателей и самих кандидатов, эта технология стала одним из самых распространенных способов фальсификаций. Она заключается в том, что избирателю вручается заранее заполненный бюллетень, а затем он выносит из участка чистый бланк и отдает его старшему группы для повторения процедуры.

Впрочем, по информации МВД, милиция не зафиксировала ни одного случая «каруселей» на очередных парламентских выборах. «Никаких каруселей мы не зафиксировали, никаких людей, которые приезжали автобусами к избирательным участкам, мы не установили», – сообщил заместитель министра внутренних дел Украины В. Ратушняк, подчеркнув, что в нынешних условиях привезти на участок «каких-то лишних людей» в принципе невозможно, поскольку все фиксируется видеокамерами.

Глава КИУ А. Черненко, отмечая, что нынешняя избирательная кампания стала наиболее проблематичной со времен кампании по выборам Президента в 2004 г., указывает на системные нарушения в отдельных округах, которые могут повлиять на результаты выборов в этих округах. В то же время, по его мнению, «выборы вряд ли будут признаны недействительными. Об этом говорят даже международные наблюдатели».

Как свидетельствует отчет КИУ, нарушения во время подготовки и проведения голосования не были массовыми и систематическими, хотя и были зафиксированы в большинстве регионов страны.

«Нарушения избирательного законодательства в ходе подготовки и проведения голосования были зафиксированы в большинстве регионов Украины. Однако они не носили массового и системного характера. Более весомое влияние имели нарушения и недостатки, которые имели место на ранних этапах избирательной гонки, в частности – при образовании избирательных округов, формировании избирательных комиссий, осуществлении предвыборной агитации», – сказано в отчете.

Среди проблемных моментов состоявшегося голосования КИУ называет «переформатирование» состава некоторых комиссий непосредственно перед днем голосования, низкое качество списков избирателей, частые случаи подкупа избирателей, отсутствие реакции правоохранителей на нарушения, нехватку бюллетеней и пометки «выбыл» в них, а также злоупотребление голосованием на дому.

В отчете КИУ также отмечается, что «подсчет голосов на ряде участков проходил с нарушением процедуры, затягиванием подсчета, неправильным заполнением избирательных протоколов и недостатками в организации приема протоколов УИК в ОИК. В некоторых округах КИУ фиксировал отключение электроэнергии на участках».

Как заявил руководитель юридического департамента Центрального предвыборного штаба объединенной оппозиции П. Петренко, оппозиция по состоянию на 15:00 28 октября зафиксировала более тысячи нарушений

избирательного процесса. Наибольшее количество нарушений зафиксировано в Одесской, Донецкой и Днепропетровской областях и в Киеве. «Мы должны констатировать, что возвращается практика конца 90-х – начала 2000-х: массовые фальсификации осуществляются с помощью “карусели”, подвоза людей, голосование на дому. Факты нарушений нами задокументированы и будут использоваться в дальнейших разбирательствах», – сообщил он, подчеркнув, что в тех областях, где явка избирателей на участки является высокой, противостоять нарушениям гораздо легче.

Среди наиболее скандальных случаев нарушения хода избирательного процесса СМИ называют избивание милиционерами кандидата от объединенной оппозиции «Батьківщина» В. Рыбака в Донецкой области, которого затем увезли в неизвестном направлении; исчезновение главы ОИК № 94 в Обухове В. Мартынюка (наблюдатели расценивают такой инцидент как сознательный саботаж подсчета голосов); избивание наблюдателя от КИУ членом комиссии во время подсчета голосов на избирательном участке № 681508 в Хмельницком и др.

Как заявляет руководитель центрального избирательного штаба «Батьківщини» А. Турчинов, власть пытается изменить и подделать результаты в тех избирательных округах, где предварительно побеждает объединенная оппозиция. «Подсчет голосов превращается в банальную драку и террор. Идет колоссальное наступление на мажоритарные округа: партия власти, пользуясь поддержкой силовых структур, пытается сломать результаты на многих округах, где побеждают представители объединенной оппозиции, происходит блокировка подсчета голосов Киевской, Ровенской, Кировоградской, Винницкой области», – заявляет политик. По его словам, тот факт, что ЦИК с опозданием объявляла результаты подсчета голосов и данные о явке избирателей, свидетельствует о «запланированных махинациях».

О нарушениях и фальсификациях в ходе избирательного процесса заявляют также представители КПУ, которые, ссылаясь на собственный подсчет голосов, утверждают, что готовы обращаться в суд в случае, если официальные результаты не будут совпадать с их подсчетом. Коммунисты «готовы к акциям протестов, если судебная система не отреагирует должным образом», – говорит первый секретарь ЦК ЛКСМУ А. Присяжнюк. «Нужно признать, что нарушения были, и виновные в них должны быть наказаны. Было ли народное волеизъявление свободным, как утверждают международные наблюдатели? КПУ располагает фактами, о которых молчать нельзя», – заявляет член фракции КПУ С. Гордиенко. По его словам, речь идет о технологиях, которые использовались в предыдущих избирательных кампаниях, – вбросе бюллетеней, голосовании людей, которые умерли или выехали с территории округа. «Нет такой области, где не были бы зафиксированы нарушения», – говорит политик.

Лидер КПУ П. Симоненко считает, что результаты экзит-поллов, состоявшихся «по заказу крупного олигархического капитала», существенно отличаются от реальных показателей. «В первую очередь, это касается тех регионов,

где поддержка КПУ достаточно высока. Это Луганская область, где поддержка КПУ достигла 40 %», – заявляет он.

Тем временем в Партии регионов называют нынешние парламентские выборы самым прозрачным и «конкурентным» политическим событием за всю историю Украины. «Избирательная кампания-2012 в Украине подходит к концу. Несмотря на пророчества экспертов, сочувствующих оппозиции, и преждевременную и неоправданную критику самой оппозиции, которая проигрывает, эта парламентская гонка – самая прозрачная с точки зрения организации и проведения, а также самая конкурентная за всю историю Украины», – говорит народный депутат, член фракции ПР Е. Бондаренко, подчеркивая, что Партии регионов пришлось тяжелее всех, так как к власти во все времена предъявлялись более высокие требования. «За доверие избирателей сражались более 5,5 тыс. кандидатов и 87 партий. Конкуренция – более чем высокая. Нам, как партии власти, было сложнее всех, поскольку в любой стране и во все времена к власти – особые, повышенные требования. И побеждать, неся ответственность за все и всех, невероятно трудно. Партия регионов со своими задачами справилась достойно», – отмечает депутат.

Партия «Украинский демократический альянс за реформы» (УДАР) В. Кличко, напротив, считает состоявшиеся выборы непрозрачными и недемократичными.

По словам руководителя Центрального избирательного штаба УДАРа В. Ковальчука, «ни для кого не секрет, что кампания была недемократичной и не была прозрачной».

Политик отмечает, что в ходе избирательной кампании и в день голосования был зафиксирован ряд нарушений и фальсификаций. Такие манипуляции, как «“карусели” в различных вариантах, попытки подкупа избирателей деньгами и продуктовыми наборами в день голосования», могут реально повлиять на результаты выборов, считает представитель УДАРа. В. Ковальчук также заявляет, что партия будет серьезно относиться к подсчету голосов, и в случае необходимости будет подавать в суды, чтобы защитить результаты выборов. По его словам, в случае действия только пропорциональной системы голосования оппозиция набрала бы 57 % голосов избирателей. «Уверен, что партии УДАР, “Батьківщина”, “Свобода” будут делать все для того, чтобы конституционного большинства у Партии регионов в этот раз не было», – заявил оппозиционер.

Фальсификаций в ходе подсчета голосов ожидает и лидер ВО «Свобода» О. Тягнибок, призвавший своих сторонников к максимальному вниманию в ходе подсчета голосов. Он также заявил о намерении оспаривать результаты голосования, «исходя из того, как проходила кампания, сколько было фальсификаций еще за год до начала кампании, когда принимался закон, позже, когда разделялись округа, проходила жеребьевка в ЦИКе, работал админресурс, подкуп избирателей». По его словам, правоохранительные органы никак не

реагировали на замечания наблюдателей и обычных граждан по поводу нарушений избирательного законодательства, кроме того, «нарушалась свобода слова и возможность равного доступа кандидатов присутствовать в СМИ». Вместе с тем лидер националистов также не исключил, что для защиты результатов выборов, «возможно, придется выйти на акции протестов». «Мы готовы в случае массовых фальсификаций призывать людей выходить на улицу», – заявляет О. Тягныбок.

Кстати, по мнению главы Партии регионов, Премьер-министра Украины Н. Азарова, неожиданно высокие результаты ВО «Свобода» на парламентских выборах связаны со слабостью оппозиции. «Эти результаты вызывают озабоченность, мягко сказать. Скорее всего, это связано со слабостью оппозиции, которая не предложила людям конкретных программ и идей, а строила всю свою политику на критике власти», – заявляет политик. Н. Азаров выразил настороженность по поводу того, что ВО «Свобода» объединилась с «теми, кто называет себя демократами». «Это объединение сыграет для нашей объединенной оппозиции, на мой взгляд, плохую службу», – считает он, подчеркивая в то же время, что победа Партии регионов на парламентских выборах совершенно очевидна.

В то же время обозреватели констатируют, что, несмотря на оптимизм партии власти, она вряд ли сможет сформировать конституционное большинство. В следующем составе парламента ПР будут противостоять достаточно многочисленными оппозиционные силы и при принятии решений она будет вынуждена договариваться со своими ситуативными союзниками, в частности представителями КПУ.

В. Пальчук, канд. наук із соц. комунікацій

Практика використання інституту референдуму в країнах ЄС

На сьогодні в країнах Європейського Союзу інститут референдуму активно використовується владою як інструмент вирішення вразливих політичних та економічних питань життя держав.

Конституційне право Франції дало змогу широко використати цей інститут під час проведення в країні політичної реформи. Зокрема, було передбачено проведення конституційного референдуму стосовно поправок до Основного закону. Так, у вересні 2000 р. у Франції відбулася політична реформа щодо зниження каденції президента із семи до п'яти років шляхом проведення загальнонаціонального референдуму. На референдумі було поставлено запитання «Чи ви згодні з тим, щоб президент республіки обирався всезагальним пря-

чим голосуванням терміном на п'ять років?» 73 % громадян, які проголосували на референдумі, висловилися за скорочення строку президентських повноважень на два роки, 27 % вважали, що колишня система президентської каденції мала бути збережена. На сьогодні, починаючи з 2002 р., президентські вибори нового лідера держави проходять один раз на п'ять років.

Питання про зміну норми стосовно терміну повноважень президента, яка передбачена Конституцією Франції 1958 р. і прийнята за наполяганням генерала Ш. де Голля, неодноразово порушувалося після його відставки з посту глави держави в 1969 р. Одним з головних аргументів прихильників зменшення президентського строку повноважень до п'яти років було те, що таким чином його тривалість зрівнюється зі строком роботи Національних зборів – нижньої палати парламенту. Різниця у строках повноважень неодноразово призводила до того, що президент і більшість у нижній палаті представляли протилежні політичні течії. Таке положення, багате конфліктами, склалося й у 2000 р. На той час президент Ж. Ширак представляв праві сили, тоді як уряд, до складу якого входила і Компартія, очолював соціаліст Л. Жоспен.

За даними ЗМІ, у референдумі взяли участь близько 30 % громадян Франції, які мали право голосу. Експерти зазначають, що така явка стала найбільш низькою за всю історію виборів і референдумів у Франції. Це навіть нижче, ніж у 1988 р., коли жителі Франції взяли участь у голосуванні стосовно питання автономії Нової Каледонії. Проте референдум був визнаний таким, що відбувся.

Оглядачі ряду ЗМІ пояснюють виявлену французами пасивність щодо цього питання тим, що кампанія з проведення референдуму була напрочуд «безкольоровою». Адже, як виявилось, у конституційної реформи виявилось небагато противників. Відкрито виступив лише надто правий Національний фронт. Основні політичні партії, хоч і мляво, проте підтримали політичну реформу. Особливу позицію висловили комуністи, які вважають, що проблема скорочення президентського мандата «далека від справжніх проблем, які хвилюють французів».

У Румунії двічі використовували інститут референдуму для вирішення політичної кризи, що склалася внаслідок протистояння президента країни й парламенту. Зокрема, улітку поточного року в Румунії відбувся референдум з усунення від повноважень президента країни Т. Бесеску. Референдуму передувала процедура імпічменту. Парламент Румунії виніс на початку липня 2012 р. імпічмент Т. Бесеску, який перебуває при владі вже другий термін підряд. За відставку президента проголосували 258 із 432 депутатів, проти – 114. Ініціатором процедури імпічменту стала опозиційна лівоцентристська коаліція, Соціал-ліберальний союз, що контролює парламент країни. Представники цієї коаліції підготували доповідь про діяльність Т. Бесеску за останні два роки перебування на посаді глави держави та звинуватили політика в порушенні Конституції, у тому, що він узяв на себе функції, які відводяться

прем'єр-міністру, увів у 2010 р. заходи жорсткої економії, а також в обмеженні незалежності суду.

У свою чергу Конституційний суд Румунії відхилив ходатайство Т. Бесеску щодо розгляду конфлікту між парламентом і президентом. Також судом визнано законність відставки прихильників президента – екс-голову сенату В. Благі і спікера нижньої палати Р. Анастасе. Більше того, КС необхідно було визначитися з питанням конституційної поправки до закону про референдум, внесеної лівоцентристським урядом В. Понті. Згідно з нею рішення про імпічмент президента приймається простою більшістю голосів. Раніше для цього вимагалися голоси більшості зареєстрованих виборців. КС визнав необґрунтованим ряд пунктів юридичного тлумачення відставки, проте погодився, що глава держави «не здійснював з максимальною ефективністю ролі посередника між гілками влади», допустив інші порушення. У документі також зазначається, що звинувачення на адресу Т. Бесеску «мають політичний характер». Водночас рішення КС мають виключно рекомендаційний характер, тому проблема вирішувалася в парламенті.

Водночас оглядачі зазначають, що поспішність, з якою було прийнято рішення щодо референдуму, викликала занепокоєння у Вашингтоні і країнах Європейського Союзу. Зокрема, канцлер Німеччини А. Меркель назвала його «неприйнятним і таким, що порушує фундаментальні принципи верховенства права».

Проте, за підсумками, проведений цьогорічний референдум визнано недейсним через недостатню кількість виборців, які взяли в ньому участь. За офіційними даними, у референдумі взяло участь близько 45,92 % виборців, які мають право голосу. За законами Румунії, референдум вважається таким, що відбувся, якщо в голосуванні взяли участь не менше половини населення країни. На цьогорічному референдумі голосувало на 4 % менше необхідного мінімуму виборців. Таким чином, Т. Бесеску зберіг за собою президентську посаду.

При цьому, за даними екзит-полів, 87,5 % виборців, які взяли участь у референдумі, проголосували за відставку Т. Бесеску.

Така подія вже відбувалася в політичному житті країни. У квітні 2007 р. парламент Румунії оголосив главі держави імпічмент. Тоді депутати від лівої опозиції звинуватили Т. Бесеску в порушенні Конституції і виявленні «тоталітарних схильностей»: зловживання владою, у тому числі в прослуховуванні телефонних розмов членів уряду, корупції і нанесенні шкоди іміджу Румунії на міжнародній арені. У результаті референдуму, у якому взяло участь понад 30 % громадян Румунії, 74 % проголосували проти імпічменту, а вже в грудні 2009 р. Т. Бесеску знову переміг на президентських виборах.

У зв'язку з повторним уникненням імпічменту Т. Бесеску навряд чи зніме протистояння між ним і парламентом, упевнені оглядачі. Умовна перемога президента на референдумі також не розв'яже політичної кризи в країні, де уряд очолюють політичні супротивники глави держави.

Проведення загальнонаціонального референдуму як одного з варіантів вирішення питання усунення перешкод подальшої інтеграції у ЄС розглядає влада Сербії. Сербська влада постала перед великою дилемою в подоланні проблеми: збереження Косова в складі Сербії, чого вимагають громадяни країни, чи активізація процесу розпочатої інтеграції у ЄС.

Як пишуть сербські ЗМІ, на референдум буде винесено питання про можливість визнання незалежності краю Косово заради подальшої інтеграції Сербії у Євросоюз. «Якщо буде виставлена проста умова, що Сербія фактично визнає Косово заради продовження євроінтеграції, не виключено, що в нашій країні (Сербії. – Ред.) буде проведено референдум з питання “Косово чи Європа”», – пише впливова белградська газета «Вечірні новини» з посиланням на джерела в уряді й Адміністрації президента.

Як відомо, питання незалежності Косова, яке за підтримки США і провідних країн ЄС в односторонньому порядку проголосили косівські албанці у 2008 р., є найбільш болючою проблемою для Сербії. На політику колишнього президента Сербії Б. Тадіча «і Косово, і ЄС», що передбачало боротьбу за збереження Косова в складі Сербії і одночасне виконання критеріїв для євроінтеграції, лідери країн Євросоюзу відреагували негативно. «Сербія поки не відповідає встановленим критеріям для отримання статусу кандидата в ЄС», – таку заяву озвучила канцлер Німеччини А. Меркель. Вона нагадала лідерам Сербії, що «добросусідські відносини» з Косово є однією з головних умов отримання статусу кандидата у Євросоюз. Більшість міжнародних експертів і політиків також відкрито заявляють, що подальша євроінтеграція Сербії, яка багато років прагне в ЄС, буде можливою тільки за умови визнання незалежності Косова.

Прискорить процес прийняття рішення щодо референдуму зміна у владі в результаті президентських і парламентських виборів навесні поточного року демократів на чолі з Б. Тадічем опозиційними силами, які очолив лідер сербських націоналістів Т. Ніколіч. Нові політичні лідери Сербії, як пишуть белградські ЗМІ, вважають, що політика «і Косова, і ЄС» практично наштовхнулася на глуху стіну. Особливо це стало зрозуміло після цьогорічних заяв з Німеччини, де Белграду і Приштині вказали на необхідність підписати договір, що зобов'язує історично ворогуючі сторони встановити між собою добросусідські відносини.

Проте, чи будуть результати запланованого референдуму на користь євроінтеграції, залишається під питанням. Адже Сербська православна церква (СПЦ) активно закликає громадян і владу країни «подумати про те, що вступу у Євросоюз є альтернатива, і не кидати в біді сербів у Косові заради мрій про членство в ЄС», зазначають сербські ЗМІ. Як відомо, на початку року під час ініційованого референдуму в населеному сербами Північному Косові 99,74 % громадян висловилися проти визнання албанської влади Республіки Косово. За словами одного з політичних лідерів косовських сербів

М. Якшича, косовські серби продемонстрували свою незгоду з політикою боротьби за збереження Косова.

Водночас колишній президент Сербії Б. Тадіч назвав цей референдум безглуздою та небезпечною ініціативою, що може створити труднощі на шляху інтеграції Сербії у ЄС. Такі заяви, на думку сербських експертів, стали вигідні його опонентові під час президентських виборів – лідеру сербських націоналістів, керівнику Прогресивної партії Т. Ніколічу, який і став президентом Сербії. Зокрема, риторика Т. Ніколіча щодо захисту косовських сербів відрізняється від його попередника. За його словами, Сербія продовжуватиме шлях євроінтеграції і політику захисту сербів у Косові. «Підсумок цих виборів означає, – а я дотримаю всі свої обіцянки, – що Сербія не звертає зі шляху інтеграції до Євросоюзу, що Сербія хоче захистити сербів у Косові і Метохії. Ці вибори не були референдумом за чи проти Євросоюзу, вони стосувалися лише внутрішніх проблем, створених Тадичем і Демократичною партією», – заявив він.

Тому більшість міжнародних і сербських експертів схильні до думки, що, якщо тиск лідерів країн ЄС щодо Косова на Белград продовжиться в попередньому руслі, Сербія формуватиме нову політику у відносинах з Косово. У свою чергу влада Сербії може переадресувати болюче питання «Косово чи Євросоюз» громадянам на референдум.

Референдум, що має вирішальний характер для утвердження незалежності країни, мають намір провести в Шотландії. Проведення плебісциту з питання незалежності заплановано на 2014 р. Таку домовленість досягнуто під час підписання прем'єр-міністром Великобританії Д. Кемероном і першим міністром регіонального уряду Шотландії А. Селмондом угоди, що визначає порядок проведення плебісциту. Не зважаючи на те, що глава британського уряду налаштований негативно щодо здобуття Шотландією незалежності, він підкреслив право складової частини Сполученого Королівства на висловлення власної позиції. Шотландська національна партія, яка не задоволена владою в Лондоні, агітує за незалежність уже майже 80 років – з 1934 р.

Переговорний процес щодо узгодження дати проведення референдуму тривав майже рік. На початку поточного року прем'єр-міністр Великобританії і лідер Консервативної партії Д. Кемерон заявив, що референдум потрібно проводити не пізніше осені 2013 р. Він аргументував таку позицію тим, що зволікання з процесом погано вплине на економіку Шотландії, оскільки бізнесу краще знати політичні перспективи регіону. Позицію Д. Кемерона підтримали представники двох інших провідних партій Великобританії – ліберал-демократи і лейбористи. Таку риторичку британського політикуму щодо цього питання аналітики пояснюють тим, що прискорення процесу вигідно Лондону. За деякими даними, за відділення від Британії готові проголосувати 28 % шотландців, але націоналісти найближчими роками можуть переконати бага-

тьох. Тому Д. Кемерон підтримує найближчу дату проведення референдуму восени 2013 р.

У свою чергу перший міністр Шотландії і лідер Шотландської національної партії (ШНП) А. Селмонд наполягав на тому, що датою проведення референдуму має стати осінь 2014 р. «Причина в тому, що це – найважливіше рішення, яке Шотландія має прийняти за останніх 300 років. Якщо ми хочемо зробити все як слід і провести всі необхідні дискусії, то нам необхідно прагнути до цієї дати», – підкреслив А. Селмонд. Він розуміє: якщо більшість проголосує на такому референдумі «проти», питання незалежності Шотландії зникне з політичного порядку денного ще на багато років, а то й назавжди.

Тому лідер шотландських націоналістів звинуватив британську владу в тому, що та намагається провести референдум поспішно. «Шотландія виступає проти того, щоб їй що-небудь нав'язували», – зазначив А. Селмонд.

Більшість оглядачів видань переконані, що дата, названа А. Селмондом, пов'язана із закінченням теперішньої каденції шотландського парламенту, у якому нині більшість становлять депутати його партії. Майже незначною політичною силою в Шотландії залишаються британські консерватори – традиційно запеклі «юніоністи».

Суперечки між Лондоном і Едінбургом велися щодо кожного пункту угоди. Так, британські політики наполягали, щоб підсумки референдуму мали рекомендаційний характер, шотландці – обов'язковий. В Единбурзі вимагали надати право голосу 16–17-річним мешканцям, у Лондоні виступали проти. До того ж британці давали зрозуміти, що в разі їхньої незгоди підсумки референдуму не будуть мати жодної юридичної сили. Вони також не погоджувалися з третім пунктом угоди, який стосувався розширення автономії, проти чого шотландці не заперечували.

На референдумі про незалежність Шотландії в бюлетені буде лише одне питання з варіантами відповідей «так» чи «ні». Питання, яке буде поставлено перед шотландцями, звучить так: «Чи хочете ви, щоб Шотландія залишалася з Англією в єдиному союзі, який налічує 305 років?»

За останніми даними, вийти зі складу Великобританії хотіли б 28 % шотландців, 53 % до змін не готові. За останніми змінами в законодавстві Шотландії, у голосуванні зможуть узяти участь громадяни, починаючи з 16 років.

На основі таких соціологічних даних експерти переконані, що невідомо, чи шотландці скористаються даним їм шансом. Хоча на самостійне існування Шотландія заслугоує більше, ніж будь-який інший регіон Європи, стверджують експерти. Королівство з однойменною назвою з'явилося на карті у 843 р. і багато років боролось з Англією. Остання не раз здійснювала спроби завойовувати шотландців, однак здійснити цього не змогла. Проте англійський вплив на Шотландію був відчутний. Так, англійська мова поступово витіснила гельську (кельтську). Самі шотландці ніколи не були особливо пригнобленими – їхня еліта давно вже є частиною британської еліти, а прості мешканці

мають ті ж самі права, що і мешканці Англії. Водночас оглядачі стверджують, що в цьому питанні не все так просто.

Аргументи А. Селмонда на користь незалежності, за визначенням оглядачів, лунають драматично. У програмному виступі в жовтні він заявив, що додаткових самоврядних повноважень Шотландії не досить: «...навіть наділені економічною самостійністю, ми матимемо атомні ракети Trident на річці Клайд, нас і далі зможуть примушувати проливати кров у незаконних війнах, таких як в Іраку, і Шотландія залишатиметься поза міжнародними та європейськими організаціями. Це може дати лише незалежність... Будуймо національну державу, яка відображає цінності нашого народу!»

Як відреагують на такі гасла Шотландської національної партії виборці – питання залишається відкритим. Проте експерти звертають увагу на тактику Лондона, яку він проводить спокійною реакцією на розпочатий процес просування питання волевиявлення шотландців стосовно незалежності. Така спокійна реакція Лондона, на думку експертів, разом із прагматичними міркуваннями шотландців, а не гучні гасла про братерство, можуть бути головними причинами збереження цілісності Великої Британії, хоча, не виключено, у трохи іншому вигляді.

Знаковою подією для зміцнення зони євро стала позиція ірландських виборців під час референдуму, який був охарактеризований експертами як плембиситна легітимізація вибраного Європейським Союзом шляху подолання кризи. Так, в Ірландії на початку літа 2012 р. відбувся національний референдум з питань підтримки фінансового пакту ЄС – нової угоди, що передбачає більш жорсткі правила бюджетної дисципліни. Ірландія стала єдиною з країн ЄС, яка винесла це питання на всенародне голосування. Як відомо, лідери 25 країн Євросоюзу підписали новий бюджетний договір, відповідно до якого держави зобов'язані дотримуватися «золотого правила» бюджетної дисципліни. Згідно з новими правилами, дефіцит бюджету країни не повинен перевищувати 0,5 % ВВП. Для держав з низьким рівнем держборгу встановлено 1 %. Обсяг заборгованості за новою угодою не повинен перевищувати 60 % ВВП. Договір також передбачає автоматичні санкції за порушення бюджетної дисципліни. Після підписання договору про бюджетну стабільність його повинні ратифікувати місцеві парламенти. Тих держав, які відмовляться від прийняття пакту, позбавлятимуть фінансової допомоги ЄС. У ЄС вважають, що ці заходи дадуть змогу не допустити колапсів економіки, таких як крах ірландських банків восени 2008 р.

Ірландія має практику проведення референдумів з питань угод з ЄС, під час яких вона двічі голосувала проти у 2001 р. і 2008 р.

На цьогорічному референдумі ірландці підтримали бюджетний пакт ЄС. Влада Ірландії повідомила, що на референдумі з питань бюджетного пакту ЄС більшість проголосувала за його ухвалення.

Голосувати «за» ірландців закликала влада. За словами чиновників, не підписання Бюджетного пакту призвело б до ізоляції Ірландії і знизило б рівень міжнародних інвестицій. Водночас опозиція стверджувала, що жорсткі заходи з економії зашкодять зростанню економіки країни. Крім того, противники підписання пакту вказували на те, що через нього центр прийняття рішень з багатьох питань переміститься з Дубліна в Брюссель.

Більшість міжнародних експертів оцінили такий вибір ірландців (60 % виборців проголосували «за») як відповідальний, прагматичний і далекоглядний. Результати референдуму показали, що ірландці як нація усвідомили: не можна жити не по грошам, а тому необхідно приєднатися до жорстких правил, які зоб'яжуть державу в майбутньому витратити лише те, що вона заробила.

Таким чином, останні тенденції розвитку європейської практики використання референдуму як інституту прямої демократії показали, що його вектор більшою мірою спрямований на уникнення протистояння між громадянським суспільством і владою та всередині владної еліти. Коли влада та окремі політичні сили, зважаючи на важливість волевиявлення громадян, виступають ініціаторами проведення референдумів, переадресовуючи виборцям найбільш важливі для них питання, чи намагаються за допомогою їхньої підтримки вирішити внутрішньополітичні конфлікти. Важливим моментом у цьому процесі виявляється передреферендний етап. Етап організацій соціальних майданчиків для дискусій з винесеного на референдум питання, роз'яснювальної роботи щодо вирішального його значення для громадян країни.

В Україні ініціативи розвитку прямої демократії останнім часом активно просуваються в суспільство лідером громадської організації «Український вибір» В. Медведчуком. На сайті цієї організації опубліковано проект закону «Про всеукраїнські і місцеві референдуми за народною ініціативою», які стали результатом колективної роботи групи юристів і експертів. Як зазначається на сайті, запропонований законопроект є логічним продовженням концепції змін до законодавства України, яка поряд з проектом змін до Конституції України широко обговорювалася ЗМІ і в соцмережах. Документи офіційно передані представниками «Українського вибору» до Конституційної Асамблеї.

За словами лідера «Українського вибору» В. Медведчука, цей законопроект відкриває дорогу до реалізації принципів прямої демократії. «Разом зі змінами до Конституції він створює ту правову основу, на якій український народ не декларативно, а реально отримає владу і зможе здійснювати керування країною. Законопроект також регулює всі питання, пов'язані з проведенням як усеукраїнських, так і місцевих референдумів», – зазначив він. В. Медведчук заклав громадськості до широкого обговорення цього законопроекту *(Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: сайт громадського руху «Український вибір» (<http://vybor-ua.org.ua>); NEWSru.com (<http://www.newsru.com>); Правда.Ру (<http://www.prawda.ru>); Московские новости (<http://mn.ru>); Gazeta.ru (<http://www.gazeta.ru>); RFI ([---

27](http://www.russ-</i></p></div><div data-bbox=)*

ian.rfi.fr); *Независимая газета* (<http://www.ng.ru>); *Аналитическое управление Аппарата Государственной Думы* (<http://iam.duma.gov.ru/node/3/4658/16578>).

Т. Горенко, ст. научн. сотр., канд. экон. наук

Бесплатное обучение: социальное благо или социальная необходимость?

Конституция Украины

Статья 53. Каждый имеет право на образование. Полное общее среднее образование является обязательным. Государство обеспечивает доступность и бесплатность дошкольного, полного общего среднего, профессионально-технического, высшего образования в государственных и коммунальных учебных заведениях; развитие дошкольного, полного общего среднего, внешкольного, профессионально-технического, высшего и последиplomного образования, разных форм обучения, предоставление государственных стипендий и льгот ученикам и студентам.

Хартия основных прав Европейского Союза

Статья 14 . Право на образование

1. Каждый человек имеет право на образование, а также на доступ к профессиональной подготовке и повышению квалификации.

2. Это право включает возможность бесплатного получения обязательного образования.

3. Свобода создавать учебные заведения при условии соблюдения демократических принципов, а также право родителей обеспечивать своим детям обучение и воспитание в соответствии с их религиозными, философскими и педагогическими убеждениями, соблюдаются в соответствии с национальным законодательством, регламентирующим их осуществление.

Обратившись к опыту отдельных стран, мы можем убедиться в том, что социальная задача обучения и воспитания детей школьного возраста находится, преимущественно, в ведении государства.

Венгрия

Посещение школ в Венгрии обязательно в возрасте от 6 до 16 лет. Первые восемь лет дети учатся в общих школах, около половины окончивших продолжают учить в старших классах (четыре года) средней школы или поступают в

индустриальные школы, где в течение трех лет обучаются ремеслу и проходят профессиональную подготовку.

Италия

Образование открыто для всех. Восемилетнее (начальное) образование является бесплатным...

Чешская Республика

Каждый имеет право на образование. Посещение школы обязательно в течение времени, установленного законом. Граждане имеют право на бесплатное образование в основных и средних школах, а с учетом способностей гражданина и возможностей общества – и в высших учебных заведениях. Создание негосударственных школ и обучение в них допускается только на условиях, установленных законом; обучение в негосударственных школах может осуществляться за плату. Закон устанавливает условия, при которых граждане в период учебы имеют право на помощь государства.

Франция

Нация гарантирует равный доступ детям и взрослым к образованию, к приобретению профессии и к культуре. Организация общественного бесплатного и светского образования всех ступеней является долгом государства.

Германия

Народное образование в Германии бесплатное, всеобщее и обязательное для детей в возрасте от 6 до 18 лет. Ответственность за систему образования и обучения несут федеральные земли. Они обеспечивают 80 % финансирования, а федеральное правительство доплачивает остальное. Система образования имеет различия в отдельных землях, но обладает и рядом общих черт.

На документарном уровне Украина поддерживает мировую практику.

Практика же свидетельствует о развитии в системе отечественного бесплатного образования традиции благотворительных взносов. Их размер – от десятков и сотен гривен до тысяч долларов – во многом зависит от ряда факторов и амбиций директора школы. Родители учеников либо спокойно принимают сложившееся положение вещей, либо ропщут, но, чаще всего, платят. Каждый рассчитывает на то, что его ребенок получит достойное образование. Однако гарантирует ли дополнительное (помимо вычета налогов государством) финансирование родителями учеников учебного процесса его результативность?

Анализируя проект «Национальной стратегии развития образования в Украине на 2012–2021 годы», эксперты Центра образовательного мониторинга указывали на то, что он не содержал ответов минимум на три ключевые вопроса: в каком состоянии находится сейчас украинское образование в контексте инновационного развития страны, удовлетворения спроса рынка труда и на фоне мировых лидеров в образовании.

По оценкам, приведенным во Всемирном отчете по конкурентоспособности государств Всемирного экономического форума, который проходил в Швейцарии, образовательная система Украины занимает 56 место в мировом рейтинге 139 стран. Было заявлено, что эксперты оценили наше образование выше образовательной системы в Польше, которая занимает 62 место, Российской Федерации (78 место) и Грузии (119 место).

На самом деле, по данным центра, эти показатели целесообразно рассмотреть в динамике по годам и показателям материалов ежегодных отчетов о глобальной конкурентоспособности (The Global Competitiveness Report), которые являются предметом дискуссий в ходе Женевского всемирного экономического форума. Образованию уделяется значительное внимание в этих аналитических документах: продолжительность получения и качество образования населения влияет на развитие современной экономики, кроме того повышает эффективность каждого отдельного работника. Сегодня неквалифицированный труд становится все менее востребован, а граждане с низким уровнем образования рискуют остаться без средств к существованию. Отсутствие хотя бы базового образования может также стать ограничением для развития бизнеса, карьеры, получения высокой зарплаты.

«Глобализация экономики XXI в. требует тысячи хорошо образованных работников, которые способны быстро адаптироваться к изменению в производственных и информационных процессах. Охват населения высшим и профессиональным образованием также является важным показателем для определения уровня и перспектив развития бизнеса в каждой стране. Не менее важным при оценке эффективности профессионального образования остается функционирование в стране непрерывной системы получения и повышения квалификации непосредственно на рабочем месте», – отмечено в отчете.

Для того чтобы оценить, какие же на самом деле изменения претерпели рейтинговые места украинского образования в The Global Competitiveness Report за два последних года, достаточно проанализировать статистические данные этих отчетов (<http://www.weforum.org/gcr>). Согласно результатам исследования, по критерию «Состояние здоровья и начальное образование» в течение двух последних лет Украина опустилась на шесть позиций, по качеству начального образования – на 11 пунктов, по охвату начальным образованием потеряла 14 позиций в рейтинге, по охвату базовым средним образованием – четыре позиции.

При этом, учитывая, что в Украине полное общее среднее образование является обязательным, наша страна занимает высокие места по показателю **«Охват доуниверситетским образованием»**. В 2011–2012 гг. – седьмое место с показателем 79,4 % среди 140 стран, с улучшением своего места в рейтинге на два пункта.

Однако по качеству образовательной системы за последние два года произошло одно из ощутимых показателей падения – сразу на 13 позиций: с 49 места в 2009–2010 гг. до 62 места в 2011–2012 гг.

Что же касается качества управления школами, то за два последних года по этому критерию Украина опустилась в рейтинге сразу на 21 позицию.

В этом контексте сложно не согласиться с выводом директора Центра образовательного мониторинга П. Полянского: «Нужно правдиво и рационально оценить все риски, перед которыми теперь поставлена школа, и, вернувшись к принципам государственно-общественного управления, совместными усилиями обеспечить нашим детям качественное образование. В первую очередь это нужно обществу и лишь во вторую – для всевозможных рейтингов».

По его мнению, ключевым в модернизации образования является реформирование ее содержания. В этом направлении за последний год были внесены изменения в Стандарты начального, базового и полного общего среднего образования и, через возвращение к 11-летней модели школы, в учебные планы и программы.

Однако по-прежнему не решенным остается вопрос: платно или бесплатно? Модернизация, внедрение новых технологий, обеспечение Интернетом, новые учебники, школьные автобусы – все это и многое другое требует немалых средств. Государство или родители станут их источником? В последнем случае государство создает двойную финансовую нагрузку на их кошельки (и уплата налогов, и оплата услуг образования).

Конституционный Суд в 2004 г. на обращение 50 депутатов по вопросу о законности введения в школах платных услуг ответил следующее: «Бесплатность образования как конституционная гарантия реализации права на образование означает возможность получения образования в государственных и коммунальных учебных заведениях без внесения платы в любой форме за образовательные услуги определенных законодательством уровня, содержания, объема и в пределах тех видов образования, бесплатность которых предусмотрена ч. 3 ст. 53 Конституции Украины».

Исходя из положений ч. 2, 3 ст. 53 Конституции Украины, согласно которым полное общее среднее образование является обязательным и бесплатным, расходы на обеспечение учебно-воспитательного процесса в государственных и коммунальных общеобразовательных учебных заведениях осуществляется на нормативной основе за счет средств соответствующих бюджетов в полном объеме».

Вернемся к вопросу целесообразности оплаты за обучение.

Множество лицеев и гимназий, где предоставление образовательных услуг происходит на платной основе, могут похвалиться более комфортными условиями для обучения детей, однако существенного улучшения качества уровня образования не гарантируют.

Еще один «больной» вопрос – здоровье школьников. Сокращено до минимума количество медсестер, ранее числившихся за каждой школой. По официальным данным МОН, по сравнению с 2009 г. уменьшилось количество спортивных школ системы образования и соответственно почти на 20 тыс. уменьшилось количество детей, которые их посещают. Это, а также отсутствие финансирования на приобретение спортивного оборудования для школьных спортивных залов, отсутствие в большинстве школ бассейнов, часто формальное проведение медицинских осмотров школьников, трудности с обеспечением каждой школы медицинским работником, перегруженность учебных программ приводит к тому, что общий уровень здоровья школьников достиг уровня серьезной угрозы. «Новации» вроде отмены оценок по физической культуре не оказывают никакого влияния на общую ситуацию.

По мнению некоторых аналитиков, сегодня на уровне управления образовательными процессами в Украине выделяются следующие тенденции:

- Усиление бюрократической иерархизации, замена образовательного менеджмента ручным управлением.
- Отстранение от обсуждения общественно значимых проблем экспертной среды.
- Создание неблагоприятных условий для деятельности субъектов образовательной политики; отстранение их от решения проблем, связанных с направлением средств бюджета на цели образования.
- Отсутствие эффективного информационного сопровождения процессов, проходящих в системе образования.

В основных направлениях бюджетной политики на 2013 г. школьному образованию не уделено внимание. Речь идет только о вузовской подготовке. Однако уровни компетентности личности начинают формироваться в школе. Умение учиться и выбирать профессию формируются тоже в школе. Учитывая это, решение многих социально-экономических проблем государства зависит не в последнюю очередь от реализации положений Конституции об обеспечении доступности среднего образования (а с учетом общеобразовательных стандартов – и его качества. – Авт.), на что и стоит направить реформаторские усилия.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Старт земельного ринку в Україні – відкладається?

Одне з найбільш резонансних питань української політики – можливість відкритої торгівлі українською землею – укротре актуалізувалося в стінах пар-

ламенту. 2 жовтня Верховна Рада прийняла в другому читанні законопроект «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо набуття права власності на землю», за який проголосувало 234 народні депутати. Цим законом парламент вніс зміни до ст. 82 Земельного кодексу України, дозволивши іноземним громадянам і підприємствам з іноземним капіталом купувати в Україні землю несільськогосподарського призначення. Отже, іноземці отримали право купувати землю «в межах населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого майна та для спорудження об'єктів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності відповідно до законодавства України». Крім того, вони зможуть купувати землю «за межами населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого майна».

Купувати в Україні несільськогосподарські землі іноземним компаніям можна було й раніше. Тепер депутати полегшили життя також фірмам, у статутному капіталі яких є іноземні інвестиції. Їм теж дозволили придбати у власність земельні ділянки для будівництва об'єктів і ведення бізнесу. Автор законодавчої ініціативи депутат від Партії регіонів В. Харлім сподівається, що таким чином українським регіонам вдасться залучити іноземні інвестиції.

Разом з тим документом передбачається, що земельні ділянки сільськогосподарського призначення не можуть набуватися у власність іноземцями в будь-якій формі. Це стосується як приватних осіб, так і іноземних компаній чи підприємств, де є частка іноземного капіталу.

Водночас Верховна Рада відмовилася продовжити до 2014 р. мораторій на продаж сільгоспземель. За відповідний законопроект № 11106 у першому читанні проголосувало лише 111 депутатів при мінімально необхідних 226.

При цьому Верховна Рада відмовилася встановити, що до набрання чинності закону про ринок земель і проведення повної інвентаризації земель, але не раніше 2014 р., забороняється внесення права на земельний пай до статутних капіталів господарських товариств. Також законопроектом пропонувалося визначити, що купівля-продаж або відчуження земель іншими способами запроваджується за умови набрання чинності законом про ринок землі та повної інвентаризації земель.

Крім того, Верховна Рада також відмовилася підтримати в першому читанні аналогічний законопроект № 11106-1, одним з авторів якого є лідер КПУ П. Симоненко. Цим законопроектом також пропонувалося продовжити мораторій до 2014 р. Документ підтримали 102 депутати з 226 необхідних.

Експертне та політичне середовище сприйняло зміни до Земельного кодексу неоднозначно. З одного боку, дозвіл іноземцям купувати в Україні несільськогосподарську землю вважають стимулом для нових інвестицій представники діючої влади і більшість експертів. Водночас частина фахівців висловили побоювання, що, оскільки парламент не подовжив мораторій на продаж сільськогосподарських земель, їх активно скуповуватимуть окремі фінансові групи та Державний земельний банк.

Утім, керівник фракції Партії регіонів О. Єфремов запевняє, що продажу землі від січня 2013 р., коли закінчиться діючий мораторій, не буде, доки не з'являться всі необхідні закони щодо ринку земель. Натомість уже зроблені зміни до Земельного кодексу стимулюватимуть українську економіку.

За словами члена парламентського Комітету з аграрних та земельних питань «регіонала» Г. Смітюха, «якщо іноземна компанія чи особа має бажання інвестувати в промисловість, якісь споруди, банки чи готелі – чому ми маємо не дозволяти купувати землю під спорудами? Це залучення інвесторів, створення умов для більш привабливого клімату. Уряд робить усе, щоб ми підіймали реальний сектор економіки».

Ухвалені зміни в Земельний кодекс не несуть жодної загрози національним інтересам України, упевнений Г. Смітюх. За його словами, згідно зі світовою практикою, землі промислового призначення продаються незалежно від того, яке громадянство має їхній покупець. «Ми не суперечимо Конституції, коли кажемо, що іноземці можуть мати під промисловістю купівлю-продаж землі. У Конституції немає жодної статті, яка забороняє до статуту Державного земельного банку вносити відповідні зміни. Банк повинен стимулювати розвиток аграрного сектору», – зазначив Г. Смітюх. Він наголосив, що будь-який іноземець, який придбає ділянку української землі, працюватиме згідно з нормами українського законодавства.

Директор інформаційної компанії «ПроАгро» М. Верницький, говорячи про те, як вплине на українську економіку відкриття іноземцям доступу для купівлі землі несільськогосподарського призначення, зазначив, що «це рішення абсолютно не стосується земель сільськогосподарського призначення. Це буде деяким чином стимулювати інвестиції в українську економіку, але інвестиції будуть, скажімо, у купівлі заводів, під якими є земля. Потрібно розуміти, що ситуація з інвестуванням зараз несприятлива, вона може покращитися, але не суттєво, тому що є перепони. Інвестиційного вибуху не буде. Усе залишиться, як є».

Крім того, він вважає, що насправді такі землі скуповуватимуть за гроші, виведені в офшори. «Якщо подивитися на іноземні інвестиції, то це переважно Кіпр. Це не варто розглядати як іноземні інвестиції, тому що ці інвестиції – гроші з офшорів. Усе одно будуть скуповувати українські компанії через іноземні. Що стосується сільськогосподарських земель, то всі законопроекти будуть забороняти іноземцям купувати землю сільськогосподарського призначення», – вважає аналітик.

Водночас у парламентській опозиції побутує думка, що останні зміни до земельного законодавства та непродовжений мораторій на продаж аграрних угідь – ланки однієї стратегії групи осіб, які мають на меті заволодіти українською землею. Розпочалося все із закону про створення Земельного банку, який ухвалили з порушеннями, у напівшахрайський спосіб, заявив депутат від НУ – НС В. Матчук. «Земельний банк – це специфічна установа. Він от-

римує в статутний фонд державні землі – близько 15 млн га. Ані їх точна кількість, ані вартість невідома, бо ринку земель аграрного сектору досі не було. Але банку потрібно продавати землю, щоб отримувати гроші й віддавати їх у вигляді кредитів. Тому непродуктивна мораторія – це не випадковість. Це матиме погані наслідки: адже чітко не виписані умови продажу землі. Мені це нагадує ваучерну приватизацію, коли папірці отримали всі, а промисловістю, яку розбудовували українці, заволоділо п'ять осіб. Є підозра, що те саме буде і з землею», – прогнозує В. Матчук.

Про те, що зміни до земельного законодавства зроблені на користь Земельного банку, говорить і експерт консалтингової агенції «ААА» М. Колесник. Однак вона припускає, що мораторій на продаж земель аграрного сектору буде продовжено. «Усе робиться під Державний земельний банк. Бо максимальна кількість землі, яку може купити людина, мізерна. Агрохолдинги більш зацікавлені в прозорому ринку оренди землі, аніж у її продажу. І навряд чи зараз варто очікувати тут значних рухів. Тому я не вважаю, що з 1 січня нового року система продажу земель аграрного сектору запрацює», – підсумовує експерт.

Зі свого боку віце-спікер М. Томенко впевнений, що якщо нинішня опозиція набере меншість голосів у новому парламенті, то мораторій на продаж землі закінчиться 1 січня 2013 р.

Парламент створює офшорні схеми, які дадуть змогу українським чиновникам і політикам скуповувати землю, заявив опозиційний депутат О. Третьяков, коментуючи рішення Верховної Ради дозволити іноземцям купувати земельні ділянки несільськогосподарського призначення.

На думку політика, відмова парламенту продовжити мораторій на купівлю-продаж землі до 1 січня 2014 р. і дозвіл купувати землю іноземним громадянам і юридичним особам – пункти однієї схеми. «Насправді депутати дбають не про реального інвестора, а насамперед про себе, запускаючи схему щодо легалізації виведених з України грошей», – висловив упевненість О. Третьяков.

«За продажем землі іноземцям насправді приховане те, що я б назвав “офшорним латифундизмом”», – сказав політик. Тобто українські політики й чиновники, вважає О. Третьяков, створили для себе лазівку, щоб купувати землю через офшорні компанії. «Проведення земельної реформи вимагає ухвалення пакета законів – у першу чергу про ринок землі, – упевнений депутат. – Також необхідна інвентаризація, так як у масштабах країни ми самі не знаємо, що продаємо».

На думку політика, цивілізована практика – захист вітчизняного виробника. «При запуску землі у вільний обіг пріоритетом мають бути інтереси українських фермерів і сільськогосподарських підприємств, а не інтереси латифундистів і чиновників», – заявив він.

Із продажем землі фактично «йде захоплення без війни української території», сказав народний депутат Ю. Кармазін, коментуючи ухвалення у

Верховній Раді законопроекту, який дає змогу іноземцям купувати землю несільськогосподарського призначення. «Мого голосу за цей закон не було. І не тому, що я вважаю, що якщо купується житло чи якийсь об'єкт промислової власності, то під ним земля не має продаватися і, таким чином, заохочуватися інвестиції. Мого голосу не було там через те, що закон не достатньо добре виписаний», – пояснив парламентар.

Ю. Кармазін підкреслив, що таким чином іноземці тепер зможуть скуповувати скільки завгодно землі, оскільки держава контролювати цей процес не буде. «У нас можна купити якісь землі, які будуть написані як несільськогосподарського призначення, але які будуть займати площі в десятки, а то й сотні гектарів. Через це мало бути чітко виписано й чітко встановлено обмеження, що це до 1 га чи до 2 га максимально. Причому не може бути змінено профіль, який надано, і держава має контролювати це. Інакше це відкриває шлях до неймовірного скуповування землі, до якого зараз ідуть, – наголосив він. – На першому місці – росіяни, на другому – ізраїльтяни і на третьому – представники інших країн».

Ю. Кармазін також вважає, що Верховна Рада дозволила іноземцям купувати землі несільськогосподарського призначення на території України, щоб швидше було приватизовано понад тисячу державних підприємств. «Ця приватизація не буде повною, якщо об'єкт буде продаватися без землі, на якій він стоїть», – пояснив політик. Ю. Кармазін переконаний, що рішення про масову приватизацію державних підприємств приймуть уже найближчим часом, а отримані за рахунок цього гроші підуть на «проїдання», щоб закрити дірки в бюджеті.

У результаті прийнятого Верховною Радою закону, який дасть змогу продавати землю несільськогосподарського призначення іноземним громадянам, Україна втратить свою державність, заявила член парламентського Комітету з аграрної політики та земельних відносин комуністка М. Перестенко. «Наслідки абсолютно очевидні, і ми про це говоримо при кожній можливості. Ми застерігаємо, що продаж української землі – це взагалі останнє, що можна було припустити навіть у найстрашнішому сні. Це втрата не тільки державності України, але й продовольчої безпеки, втрата територій. Та земля, яку придбають іноземні громадяни, перестане бути власністю України. Тут цілий ланцюжок непередбачуваних і повністю позитивних для України наслідків», – вважає політик. «Ці поправки тільки посилять корупцію і позбавлять Україну її головного багатства. Почнеться з несільськогосподарських земель, а потім українці ризикують опинитися орендарями власних дворів, будинків та подвір'їв. Ідеться про десятки корупційних мільярдів доларів. Може зав'язатися вузол, який потім нашим дітям доведеться рубати по живому», – вважає депутат від фракції комуністів С. Кілінкаров.

Деякі експерти вважають, що зміна позиції Києва щодо землі покликана зміцнювати дружбу з Пекіном. «Україна отримала від китайців 3 млрд дол.

інвестицій, і потік буде збільшуватися. В Україні в агротехнічних ВНЗ навчаються тисячі китайців. Висновки запрошуються самі собою», – пише «Російская газета».

Хоча парламент відмовився продовжити мораторій на продаж землі, вільного земельного ринку в Україні у 2013 р. не буде, переконують українські чиновники та експерти. В Україні немає законодавчих підстав для запровадження ринку сільськогосподарської землі з 1 січня 2013 р., заявив, зокрема, міністр аграрної політики і продовольства М. Присяжнюк.

Міністр уточнив, що згідно із Земельним кодексом землі сільськогосподарського призначення можуть бути введені в обіг лише після прийняття двох законів – про Земельний кадастр (який уже затверджено парламентом 7 липня 2011 р.) і про ринок землі, прийнятий Верховною Радою в першому читанні 9 грудня 2011 р. і підготовлений до другого читання.

Закон про ринок землі передбачає запровадження купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення з 2013 р. Законопроектом передбачені такі основні положення, як обмеження суб'єктного складу осіб, які можуть набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення тільки громадянами України, державою та територіальними громадами. Іноземці, особи без громадянства, юридичні особи не можуть набувати у власність землі сільськогосподарського призначення за цивільно-правовими договорами, крім того, відповідні особи, які після вступу цього закону в силу набуватимуть право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, зобов'язані відчужувати їх протягом одного року з набрання чинності. Земельні ділянки, які не були відчужені вчасно, будуть відчужуватися примусово, за рішенням суду.

На 11-й сесії шостого скликання у зв'язку з передвиборною кампанією парламент не буде розглядати законопроект про ринок землі. На попередній сесії ВР також відмовилася його розглядати, не зважаючи на те, що парламентський Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин рекомендував парламенту ухвалити в другому читанні та в цілому законопроект про ринок земель.

При цьому М. Присяжнюк вважає, що законопроект про ринок земель, підготовлений до другого читання, не може бути прийнятий в існуючій на сьогодні редакції. Міністр запевнив, що ринок сільськогосподарської землі почне працювати тільки тоді, коли будуть створені гарантії захисту прав аграріїв на землю.

Президент Української аграрної конфедерації Л. Козаченко, проаналізувавши законопроект «Про ринок землі», зробив висновок, що його ухвалення в існуючому варіанті та з урахуванням непродуктивності мораторію спричинить серйозні катаклізми у веденні сільського виробництва та створить підґрунтя для корупції.

На думку Л. Козаченка, авторам цього земельного законопроекту треба вирішити два проблемні питання. «Перше – збільшити мінімальну площу

придбання землі в одні руки зі 100 га до 1,5–2 тис. Якщо залишиться 100 га, то жоден агрохолдинг в Україні не зможе працювати. А саме в них зосереджено виробництво значної кількості сільськогосподарських культур, які є вкрай важливими для ринку. Наприклад, цукровий буряк. Публічні компанії в такому разі просто зупиняться. Я не ратую за те, щоб держава працювала на агрохолдинги, просто перш ніж виконувати якісь дії на ринку, треба думати, як це позначиться на загальному економічному добробуті країни. А хто виграє від того, якщо, наприклад, буде знищено цукрову галузь? Ніхто, крім конкурентів України. Друге питання – обмеження права оренди до 10 % на рівні району. За нашими підрахунками, цей показник треба збільшувати, в окремих регіонах навіть до 30 %, як-от на Поліссі», – вважає фахівець.

Внесення істотних поправок у законопроект про ринок землі перед другим читанням очікує і старший аналітик Dragon Capital Т. Левченко. Він констатує, що, згідно з ухваленим 2011 р. у першому читанні законопроектом, юридичні особи не можуть володіти правом власності на землю сільськогосподарського призначення в Україні, законопроект також обмежує площу сільськогосподарських земель, яку може придбати один покупець, до 100 га, а площа оренди однією фізичною або юридичною особою – до 6 тис. га в одному районі і не більше за 5 % земель сільськогосподарського призначення в одній області.

«Ми випираємося в закон про ринок землі, який прописує функціонування земельного ринку. І поки його не ухвалять, земля продаватися не буде. Думаю, що протягом найближчих років десяти, а може, й узагалі іноземці не зможуть купувати сільськогосподарські землі. Це право зможуть мати тільки українські громадяни й держава. А якщо іноземцям дадуть право купувати несільськогосподарські землі, то тут нічого страшного немає – це інвестиції», – вважає голова Державного агентства земельних ресурсів України С. Тимченко.

Водночас він виступає категорично проти продажу сільськогосподарської землі. «Я категоричний противник продажу сільськогосподарської землі іноземцям. Ні українська економіка, ні бізнес не в змозі конкурувати зі світовим ринком і транснаціональними компаніями. Тому ми не повинні йти на такий крок, якщо хочемо зберегти наше головне багатство – землю», – наголосив він.

Рішення Верховної Ради щодо скасування мораторію на продаж земель не є остаточним, закон про його продовження може бути прийнятий уже до кінця поточного року, практично одногосно заявили експерти. Так, директор інформаційної компанії «ПроАгро» М. Верницький висловив упевненість, що мораторій на продаж землі Верховна Рада продовжить після виборів. «Рішення депутатів не означає, що вони відмовилися продовжити мораторій на продаж землі. Вони просто відмовилися підтримати саме цей законопроект. Мораторій буде обов'язково продовжено. Це рішення ВР завжди ухвалює в останні дні року. Був навіть випадок 2004 чи 2005 р., коли мораторій два тижні не працював. Однак це не означає, що ринок землі буде відкрито, тому що він

регулюється не тільки мораторієм, а й іншими законами, багато з яких ще не ухвалені», – пояснив експерт.

Останні події, що стосуються продажу землі, дають підстави вважати, що існує висока ймовірність ухвалення закону про земельний ринок наступного року, заявив аналітик ІК «Трійка Діалог Україна» К. Фастовець. «Останні зміни в Земельному кодексі не варто вважати чимось кардинально новим. Землі несільськогосподарського призначення було дозволено купувати іноземцям і раніше. А ті зміни, які були внесені, просто розширили й уточнили положення документа. Це більше технічний документ, який, можливо, ухвалили для того, щоб узгодити з майбутніми змінами в земельному законодавстві», – зазначає експерт.

Водночас К. Фастовець вважає, що прогнозувати продовження мораторію на продаж землі досить складно. «Складно говорити про мораторій. До виборів його точно не буде продовжено, а після – шанси є», – зазначив він.

Крім того, на думку експерта, існує висока ймовірність ухвалення закону про ринок землі в недалекому майбутньому. «Останнім часом було досить багато змін у земельному законодавстві. По-перше, це закон про земельний кадастр, по-друге, відмова продовжити мораторій, і по-третє, закон про ринок землі, який фактично було переписано з проекту, проголосованого в першому читанні, і він уже готовий до голосування в другому читанні. Це говорить про те, що є бажання і шанс ухвалити закон про ринок землі найближчого року. Але тут багато що залежить від виборів, оскільки закон непростий і політично спірний», – вважає К. Фастовець.

Керівник ІРЦ «Реформування земельних відносин в Україні» М. Федорченко переконаний, що навіть якщо до 1 січня 2013 р. ухвалить закон «Про ринок земель» і заборона продажу сільгоспземель автоматично відпаде, то на вільний земельний ринок годі сподіватися. «Поки що забагато адміністративних обмежень у цьому секторі. Як на мене, уся нинішня підготовча робота (ухвалення такого варіанта проекту земельного закону та створення в запропонованому вигляді земельного банку тощо) створить ситуацію, коли потенційний інвестор утримуватиметься від істотних інвестицій в український АПК. Яскравих змін не варто очікувати. Оренда залишиться панівною формою землекористування в сільському господарстві. А якщо запрацює земельний банк, то на ринку з'явиться мегапотужний гравець з необмеженим доступом до бюджетних фінансових ресурсів, який фактично не матиме обмежень на цьому ринку. Наразі не зрозуміло, скільки землі він акумулює, як він нею розпоряджатиметься. У таких умовах, гадаю, цивілізовані гравці працюватимуть не дуже активно. Тобто ті компанії, які могли б принести на український ринок культуру цивілізованого ведення бізнесу та інвестувати значні суми, просто не підуть працювати на такий земельний ринок. Тож головне завдання – відмовитися від надмірних обмежень і дати справді свободу дії гравцям агроринку», – вважає експерт.

Підтверджуючи прогнози, 16 жовтня Верховна Рада прийняла в першому читанні законопроект про внесення змін до Земельного кодексу України, які передбачають продовження мораторію на продаж землі сільськогосподарсько-го призначення строком на шість місяців, до набрання чинності законом про обіг цієї землі. Документ внесено народним депутатом від фракції Партії регіонів, представником Президента в парламенті Ю. Мірошниченком. «Він передбачає продовження мораторію на продаж землі до набрання чинності закону про обіг цієї землі. Це короткий закон, він може сьогодні бути проголо-сований у цілому. Тоді народ побачить, що Верховна Рада має політичну волю продовжити мораторій», – сказав, представляючи законопроект з парла-ментської трибуни, його автор.

За схвалення законопроекту проголосувало 240 народних депутатів із 329 зареєстрованих у сесійній залі. Не голосували в повному складі фракції «БЮТ – Батьківщина» та КПУ.

Як зазначено у висновку Головного науково-експертного управління Вер-ховної Ради України, у проекті пропонується уточнити положення Розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу в частині, що стосується мора-торію на відчуження земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, завершення зазначеного мораторію пов'язується не з конкретною датою, а з прийняттям закону про обіг земель сільськогосподарського призначення замість закону про ринок земель, про який ідеться в редакції Розділу X «Пе-рехідних положень» Земельного кодексу України.

Згідно із законопроектом, до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення забороняється внесення права на земель-ну частку (пай) до статутних капіталів господарських товариств.

Під час обговорення законопроекту народний депутат І. Заєць (фракція НУ – НС) зазначив, що фракцією Партії регіонів запропонована «шахрайська схема» в питанні мораторію на продаж землі. За його словами, у цьому зако-нопроекті не передбачено ні часу продовження мораторію, ні термінів ухва-лення відповідного законопроекту.

І. Заєць наголосив, що достатньо ухвалити закон про обіг земель сільгосппризначення і «ринок земель, як гірська річка у повинь попливе».

У свою чергу заступник Голови Верховної Ради М. Томенко зазначив, що провладні депутати в парламенті вважають, що у ВР «сидять діти, які не роз-уміють, що таке законодавча робота теперішнього парламенту». Він наголо-сив, що якщо до 1 січня 2013 р. «ви дасте вказівку КМУ підготувати, замість закону про ринок землі, закон про обіг землі, то тоді й проголосуйте за місяць, як у ситуації із земельним банком, і тоді мораторій на землю завершиться чи то 1, чи 10 лютого 2013 р.».

Фракції НУ – НС та «БЮТ – Батьківщина» виступили категорично проти ухвалення в першому читанні і в цілому законопроекту «Про внесення змін до Земельного кодексу України».

За словами голови фракції Партії регіонів О. Єфремова, шестимісячний термін, який накладається на продаж землі, може бути продовжено, поки не буде прийнято рішення про введення ринку землі, що може статися і через рік, і через три. О. Єфремов зазначив, що більшою мірою це залежатиме від громадської думки і готовності держави, але робота в цьому напрямі триває.

«Що ж стосується переходу до ринку землі, це настільки важливе рішення, що було б правильно порадитися з народом. Я не виключаю, що керівництво країни прийме рішення про референдум... Найближчим часом закони про ринок землі розглядатися не будуть», – запевнив О. Єфремов.

Дію мораторію на продаж сільськогосподарських земель в Україні потрібно продовжити, як мінімум, на один рік, вважає віце-прем'єр-міністр, заступник голови Партії регіонів С. Тігіпко. Він зазначив, що спочатку треба випробувати в пілотному режимі, як буде працювати нове земельне законодавство, а далі впроваджувати його по всій країні. «Права на помилку немає. Земельна реформа – дуже важлива і для людей, і країни, тому поспішати не варто. Люди можуть як заробити, якщо буде створений прозорий ринок, так і програти, якщо правила будуть недосконалими», – сказав С. Тігіпко.

Тим часом тижневик «Дзеркало тижня» стверджує, що з 2013 р. в Україні гарантовано почнеться розпродаж землі навіть без прийняття необхідного для цього закону «Про ринок земель». Видання нагадує, що 2 жовтня одночасно із Законом України «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо набуття права власності на землю», відповідно до якого іноземні підприємства й підприємства з іноземними інвестиціями можуть купувати землі несільськогосподарського призначення, був прийнятий у цілому ще один законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури відведення земельних ділянок і зміни їх цільового призначення». «Відповідно до нього органи виконавчої влади, місцевого самоврядування будуть відсторонені від видачі дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Будуть ліквідовані й комісії з розгляду питань, пов'язаних з погодженням документації із землеустрою, скорочено кількість дозвільних органів. Значить, змінити цільове призначення земельних ділянок, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, можна з їхньої ініціативи без прийняття рішень. Спрощення процедури відведення земельних ділянок у власність або користування (у тому числі на умовах оренди) і зміни цільового призначення земельних ділянок, що перебувають у власності громадян або юридичних осіб, підпорядковано єдиній меті – розчистити шлях до тотальної консолідації “золотовалютного” ресурсу, яким є родюча земля, у декількох або одних руках», – зазначає видання.

Що ж стосується Державного земельного банку, то ще 6 вересня Верховна Рада його повторно створила, а 18 вересня дала змогу Кабміну формувати статутний фонд Земельного банку за рахунок земельних ділянок.

Юристи у свою чергу наголошують, що нововведення до Земельного кодексу щодо права продажу несільськогосподарських земель іноземцям насправді лише «косметично» врегулює купівлю-продаж промислової землі в Україні. «Законопроект майже нічого не змінює. Зараз депутати піаряться на земельній темі, аби відрепортувати своїм виборцям, але різних рухів робити не хочуть», – прокоментував ситуацію старший юрист компанії Arzinger, голова Комітету з нерухомості та будівництва Асоціації правників України С. Герасименко.

Він зауважує, що з усіх змін лише одна варта уваги. Це те, що купувати землю несільськогосподарського призначення зможуть не лише іноземні компанії, а й міжнародні урядові й неурядові організації. Крім того, депутати намагалися спростити цю процедуру, щоб позбавити іноземців мороки щодо отримання у Верховній Раді й Кабміні спецдозволів на купівлю такої землі. Однак з цього нічого не вийшло. Іноземці й надалі будуть змушені отримувати спецдозволи на придбання земельної ділянки.

Експерт Земельної спілки України М. Кобець не радить недооцінювати ухвалені зміни. У зв'язку з цим він нагадає про ще один, на його думку, цікавий закон, який нещодавно ухвалила Верховна Рада. Ідеться про розмежування земель державної та комунальної власності. Тепер усі землі, розташовані поза межами села, є державними. Землі з державного резерву, як зазначає М. Кобець, легко перевести в статус «несільськогосподарського» призначення, а отже, з'являються додаткові об'єкти для продажу. «Ці закони – це частинки одного ланцюжка», – упевнений М. Кобець. Після закону про розмежування сільськогосподарська земля селян може спочатку опинитися в державній власності, а потім – у руках іноземців. Для цього не знадобиться навіть скасовувати мораторій на продаж сільськогосподарських земель, достатньо перед продажем змінити цільове призначення ділянки, пояснює експерт Земельної спілки України.

В Асоціації «Клуб аграрного бізнесу» кажуть, що така схема придбання сільськогосподарських земель буде надто обтяжливою і складною для іноземців. «Несільськогосподарська земля для будівництва коштує зараз дорожче за сільськогосподарську. Тож економічно невигідно землі для промисловості перепрофільовувати для сільського господарства», – говорить генеральний директор асоціації В. Лапа.

Разом з тим експерти зазначають, що в законі про продаж землі іноземцям не передбачено механізму контролю за використанням проданих земель, тож це може ще більше посилити корупцію в цій сфері.

Попри критику окремих аспектів прийнятих парламентом поправок до Земельного кодексу, позиція влади в питанні допуску іноземців до купівлі несільськогосподарської землі в Україні визначена. Президент В. Янукович, коментуючи на прохання журналістів закон, прийнятий парламентом, заявив, що «в іноземців повинна бути можливість купувати землю під підприємствами, які вони будують в Україні, – це світова практика». «Є стурбованість, що українську землю скуплять іноземці, у яких є величезні кошти. Закон це забо-

роняє безпосередньо. Закон дає змогу іноземним компаніям й інвесторам купувати тільки ту землю, на якій вони будують свої підприємства. Це загальносвітова норма, яка є у світі і повинна бути в Україні», – сказав В. Янукович.

Президент також зазначив, що земельна реформа насамперед направлена на інтереси сільгосптоваровиробника. «І доти, доки ми не завершимо громадське обговорення, ми ніяких кроків, які б не підтримувалися саме селянами, робити не будемо», – зазначив глава держави.

Україна – не перша і не єдина країна у світі, яка проводить земельну реформу і вирішує питання допуску до володіння землею іноземців. Обмеження на володіння сільгоспугіддями для іноземців тією чи іншою мірою є в більшості країн світу. Так, у Європейському Союзі право на купівлю землі поширюється тільки на громадян країн ЄС, стосовно всіх інших встановлюються жорсткі перепони. При цьому в країнах Східної Європи, які пережили трансформацію із соціалізму в капіталізм, тимчасово (у середньому на сім років) встановлено заборону на купівлю землі іноземцями, навіть громадянами Євросоюзу. Це пояснюється тим, що ціна ріллі в цих країнах значно нижча, ніж у «старих» членів ЄС.

Так, в Угорщині, де мораторій на придбання землі аграрного призначення існує з 2004 р., а торік продовжено ще на три роки, середня ціна 1 га коливається від 2,4 до 3,1 тис. євро. Однак до закінчення мораторію, за прогнозами експертів, вартість зросте до 5 тис. євро і зрівняється із середньоевропейською ціною. У такому разі купівля землі для спекуляцій втратить економічний сенс.

У Литві й Румунії теж аналогічна ситуація: заборону на продаж землі іноземцям продовжено до травня 2014 р. Чинне законодавство цих країн допускає придбання землі тільки фізичними та юридичними особами, що проживають на їхній території.

У Болгарії діє закон про власність і використання земель сільськогосподарського призначення. Він передбачає заборону на придбання іноземцями й іноземними юридичними особами права власності на землю сільськогосподарського призначення, а так само лісові угіддя, за винятком спадкоємців за законом (не за заповітом). У цьому разі іноземні фізичні особи можуть отримати землю в спадок від родичів, однак у трирічний термін після відкриття спадщини зобов'язані передати її (продати або здати в оренду) місцевим особам.

У Китаї купівлю землі іноземцями так само заборонено. Офіційно земля перебуває в державній і колективній власності селян. Однак обробляти її закордонним компаніям можна: на правах довгострокової оренди і за умови, що китайська сторона буде партнером іноземного інвестора.

У багатьох країнах землю формально можна купити іноземним громадянам, та, по-перше, не всім. По-друге, з таким списком додаткових умов, який, по суті, рівноцінний забороні.

Наприклад, у США, незважаючи на декларовану відкритість їхньої економіки, іноземці володіють у край незначною частиною сільгоспугідь країни – менше 1 %. Причому головним чином це не найкращі пасовища, а їхні власники – виключно канадці та європейці. Причина в тому, що, згідно з актом про іноземні капіталовкладення в сільське господарство від 1978 р., іноземцям дозволено купувати сільгоспугіддя в США, але в кожному окремому випадку вони повинні повідомляти про це Міністерство сільського господарства США. Те саме стосується й лісових угідь.

Однак остаточне рішення про допуск іноземців до американської землі приймають штати. У 28 штатах існують закони щодо обмеження прав іноземців на купівлю земель сільськогосподарського призначення. За своєю жорсткістю ці обмеження значно різняться. Наприклад, у Канзасі іноземцям узагалі заборонено купувати сільськогосподарські землі. У штаті Айдахо заборона стосується земель, що належать штату. У деяких штатах, таких як Джорджія, Кентуккі, Мериленд, заборона поширюється вибірково на ті держави, які не розглядаються як дружні. В Індіані та ряді інших штатів обмежується площа землі, яка може бути продана іноземцям (не більше 2 га).

Цікавим може видатися досвід Австрії. Там у кожній з дев'яти федеральних земель існують свої правила для купівлі сільгоспземлі іноземцями. Однак загальне правило для всіх: кожна угода перебуває під невсипущим контролем влади. Покупець повинен на ділі довести, що куплена земля «працює» за призначенням. Якщо це ферма, то вона й залишиться фермою і в ній має утримуватися мінімум п'ять корів. Якщо луки – то нічого, крім трави, там бути не повинно. Щорічні перевірки виконання зобов'язань унеможливають купівлю землі в Австрії іноземцями для спекуляцій.

В Ірландії, де сильні місцеві традиції боротьби за землю з англійськими лендлордами, лише звернутися в земельну комісію з проханням про дозвіл купівлі землі для ведення сільського господарства можна після семи або більше років постійного проживання в країні. Але це ще не гарантує позитивного рішення комісії.

Ці приклади демонструють те, що, якщо в законодавстві є чіткі обмеження, а самі закони виписані так, що обійти їх неможливо, побоювання щодо масового скуповування земель іноземцями безпідставні. Вивчення Україною світового законодавчого досвіду земельної реформи і врахування під час розробки власної законодавчої бази історичних і культурних традицій, а також юридичної практики, що склалися віками, дасть змогу сподіватися на проведення ефективної земельної реформи.

С. Горвая, мл. науч. сотр., канд. наук по соц. ком.

Осенняя посевная завершается удачно!..

Аграрии Украины завершают осеннюю посевную кампанию. По информации СМИ, большая часть регионов Украины уже завершила сев озимых зерновых культур. «Если брать в разрезе регионов, то следует отметить, что закончили сев озимых зерновых Днепропетровская, Донецкая, Запорожская, Черниговская, Волынская, Закарпатская, Ивано-Франковская, Сумская и Черниговская области. Киевская область посеяла 110 %. Тернопольская и Харьковская области посеяли больше, чем на эту дату прошлого года. То есть уже большая часть регионов закончили посевные работы», – заявил директор департамента земледелия Министерства аграрной политики и продовольствия А. Демидов, сообщает пресс-служба Миагрополитики (<http://www.versii.com/news/265396/>, 20.10.2012).

Немного меньше на сегодня посеяли от запланированных цифр регионы степной зоны. Это связано с тем, что там наблюдались неблагоприятные погодные условия. В АР Крым нет осадков, низкий уровень необходимого количества влаги, однако 63 % уже посеяно. В Одесской области фактически на всей территории, за исключением нескольких районов, выпали осадки, и на сегодняшний день регион посеял 81 %. Одесская область планирует посеять почти 750 тыс. га, и сегодня уже засеяно 580 тыс. га. «Мы надеемся, что в целом по Украине будет больше посеяно, чем запланировано, озимых зерновых в части озимой пшеницы и озимого ячменя», – добавил А. Демидов.

Следует обратить внимание, что в Украине по состоянию на 18 октября озимыми культурами было засеяно 7,4 млн га (91 % от запланированного), в т. ч. пшеницей – 95 %, 6,3 млн га (95 % от плана), ячменем 800 тыс. га (66 % от плана), рожью – 300 тыс. га (практически на уровне прошлого года) (<http://www.zol.ru/z-news/showlinks.php?id=86948>, 19.10.2012).

Как сообщают СМИ, по словам заместителя директора департамента земледелия Министерства аграрной политики и продовольствия Л. Сухомлина, озимые зерновые культуры в Украине по состоянию на 15 октября находятся в хорошем и удовлетворительном состоянии на 90 % взошедших посевов. «Практически 90 % того, что взошло, находится в хорошем и удовлетворительном состоянии», – заявил Л. Сухомлин.

Он уточнил, что к данному времени в стране получены всходы озимой пшеницы и ржи. Л. Сухомлин также отметил, что благодаря благоприятным погодным условиям темпы сева в текущем году опережают прошлогодние, в результате прогнозируемые посевы озимых зерновых могут составить 8,3–8,4 млн га вместо ранее озвученных 8,2 млн га. «В целом ситуация благо-

приятная для сева. Прогнозируется, что мы посеём на уровне прошлого года. Но несколько увеличатся площади под пшеницей и ячменем», – добавил зам-директора департамента земледелия.

Ранее о сложившихся благоприятных условиях для вегетации озимых культур говорил заместитель директора Украинского гидрометеорологического центра А. Прокопенко. «Увлажнение почвы на большей части территории Украины является оптимальным. Ближайшее время среднесуточная температура будет достаточно высока... Такая погода весьма благоприятна для вегетации озимых культур», – заявил А. Прокопенко (<http://tribuna.com.ua/news/315379.htm>, 15.10.2012). По его словам, состояние озимых, которые уже сошли, преимущественно удовлетворительное.

Директор Укргидрометцентра Н. Кульбида также обратил внимание на то, что посевы, которые уже сошли, в настоящее время находятся в хорошем состоянии, обеспечены влагой, теплая погода способствует их укоренению.

При этом, по его словам снижение температур на территории Украины поможет посеянными озимыми культурами подготовиться к зиме и успешно перезимовать.

Изменение погодных условий является нормальным, похолодание приведет к прекращению вегетации и будет способствовать подготовке посевов к зиме, чтобы они успешно перезимовали, подчеркнул директора Украинского гидрометеорологического центра. «Осадки не повлияют на нынешнее состояние, но создадут условия, чтобы в начале весны растения были более-менее обеспеченные влагой», – сказал Н. Кульбида.

Как информируют СМИ, ранее Премьер-министр Н. Азаров подчеркивал то, что посевная кампания полностью соответствует агротехническому графику и проходит по плану (<http://o-k.com.ua/news/13617/>, 6.10.2012).

Государство повысило привлекательность форвардных закупок для сельхозпроизводителей и, по словам Н. Азарова, уже сегодня необходимо начинать кампанию по закупкам зерна урожая 2013 г. Авансовые платежи, которые получают аграрии от государства, фактически станут для них беспроцентным кредитом и повысят эффективность их деятельности. При этом, по словам Премьер-министра Украины, стратегической целью является значительное повышение объемов урожая и экспортного потенциала Украины в течение ближайших пяти лет.

Перспективи розвитку української економіки під впливом зміни ситуації на світових ринках

(Закінчення. Початок в попередньому випуску)

Оцінка перспектив розвитку української економіки

Проведений вище аналіз показує, що ситуація на міжнародних ринках вельми неоднозначна щодо її сприятливості або несприятливості ефективно-му функціонуванню української експортноорієнтованої економіки. Адже її різні галузі й сектори отримують від світового ринку доволі відмінні, іноді протилежні за своєю спрямованістю імпульси для подальшого розвитку. Спільними ж знаменниками такого зовнішнього впливу виступає стан ринку праці й ринку фінансів в Україні. У свою чергу, через них вплив світової економіки поширюється на весь соціально-економічний розвиток України. Оскільки ж процес трансформації моделі розвитку національної економіки сам по собі дуже інертний, то про послаблення впливу кон'юнктури світового ринку на динаміку української економіки можна говорити лише в середньостроковій перспективі. Що ж стосується найближчого майбутнього (один-три роки), то може йтися лише про заходи щодо послаблення й компенсації впливу факторів, несприятливих для вітчизняної економіки.

Аналіз повідомлень ЗМІ й даних державної статистики говорить про те, що згубний вплив погіршення кон'юнктури міжнародних ринків вже відчув на собі вітчизняний ГМК, змушений скорочувати обсяги виробництва своєї продукції. Так, за даними об'єднання «Металургпром», середньодобове виробництво прокату в Україні в серпні 2012 р. становило 76,4 тис. т, а у вересні – 68,8 тис. т, тоді як в аналогічні місяці минулого року – 84,2 тис. т і 85,1 тис. т відповідно. Причому якщо в січні – вересні 2011 р. середньодобове виробництво прокату в Україні коливалось у межах 80–95 тис. т, то, починаючи з квітня 2012 р., коли цьогорічне середньодобове виробництво прокату сягнуло свого максимуму у 86,8 тис. т, спостерігається усталений спад виробництва вітчизняної сталевий продукції.

Зменшується також і частка ГМК в українському експорті. Зокрема, якщо у 2011 р. на галузі ГМК припадало 36,9 % від сукупної вартості експорту українських товарів, то за січень – липень 2012 р. – уже 33,7 %.

Причому, за прогнозами експертів, обсяги вітчизняного виробництва прокату в поточному році не тільки не перевищать минулорічного рівня, а в

кращому випадку будуть на рівні 2010 р. Це означає зменшення доходів підприємств ГМК, погіршення оплати праці їх працівників, зменшення сум податкових та інших платежів, що сплачуються до бюджетів усіх рівнів, а також скорочення обсягів надходжень ВКВ в Україну. Не можна також виключати й певного скорочення зайнятості на підприємствах ГМК, якщо спад попиту на їхню продукцію матиме усталений характер.

Подібний перебіг цілком імовірний у 2012–2014 рр. Саме цей період буде, мабуть, найважчим для розвитку ГМК України. Адже для підвищення своєї конкурентоспроможності на світовому ринку, наприклад, українські металургійні підприємства за підсумками першого півріччя поточного року збільшили інвестиції у власну модернізацію й технічне переозброєння, порівняно з аналогічним періодом 2011 р., на 45,3 % – до 3,0 млрд грн. Як бачимо, потреби українського ГМК в інвестиціях зростають на тлі скорочення попиту на його продукцію та зменшення власних фінансових надходжень.

Таким чином, зростає вразливість вітчизняного ГМК до зовнішніх шоків, що, враховуючи питому вагу ГМК у вітчизняній економіці, створює додаткові складнощі для соціально-економічного розвитку всієї України.

Зазначене скорочення виробництва в українському ГМК і зменшення обсягів експорту його продукції викликає занепокоєння багатьох експертів, що, вочевидь, і дало підстави журналістам «Дзеркала тижня» поставити відповідні запитання голові Національного банку України С. Арбузову. З цього приводу голова НБУ зазначив: «Сьогодні багато розмов про падіння зовнішніх ринків, але в липні зростання українського експорту відновилося (+8 %). З одного боку, це результат гарного врожаю зернових й олійних культур, і зовнішня кон'юнктура щодо цих видів продукції, як ви знаєте, нині сприятлива. З іншого – наші аналітики звернули увагу на ще одну позитивну тенденцію: дуже динамічне зростання експорту продукції з високою часткою доданої вартості в хімічній галузі і машинобудуванні, де річні темпи зростання становили 37 і 49 % відповідно».

Крім того, з приводу падіння цін на залізну руду на китайському ринку, а отже, і на світовому, а також коментуючи урядові прогнози розвитку української економіки в наступному році, С. Арбузов зазначив: «Таке падіння цін ми вважаємо ситуативним. Урядові прогнози базуються на очікуваннях відновлення зростання економіки євросони й підвищення світового попиту на метали, високого врожаю. Ці чинники приведуть до зростання експорту й позитивно вплинуть на сальдо поточного рахунку платіжного балансу».

Утім, враховуючи вельми песимістичні оцінки цілого ряду експертів з приводу розвитку економічної ситуації у світі та в Україні, про що говорилося вище, насамперед звернемося до даних української державної статистики. При цьому відповідні порівняння ми проведитимемо відповідно до правил економіко-статистичного обліку на зіставній основі. Крім того, враховуючи питому вагу ГМК у вітчизняній економіці, закономірно постають такі питання.

Якою мірою інші українські галузі-експортери зможуть компенсувати втрати, що їх зазнає вітчизняна економіка внаслідок істотного погіршення кон'юнктури світового ринку чорних металів? Які, у зв'язку з цим, імовірні сценарії майбутнього розвитку української економіки?

Зокрема, у січні – липні 2012 р., порівняно із січнем – липнем 2011 р., вартість експорту продукції українського ГМК (руди, чорні метали і вироби з них), а відповідно й обсяги надходжень ВКВ в Україну, зменшилась на 1509,7 млн дол. США, або на 10,2 %. Однак за цей же період час сукупна вартість експорту продукції українського сільського господарства й харчової промисловості зросла на 1916,9 млн дол. США, або на 26,8 %, у тому числі зерна – на 1899,4 млн дол., або у 2,2 раза. Збільшилася також вартість експорту продукції українського машинобудування на 1003,4 млн дол., продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 119,4 млн дол. США.

Таким чином, дійсно, скорочення вартості експорту продукції ГМК протягом періоду, що аналізується, було із значним запасом компенсовано зростанням вартості експорту продукції продовольчого комплексу, особливо зерна, хімічної промисловості й машинобудування. Утім, хоча зростання вартості експорту продукції перелічених секторів української економіки на мільйони доларів перевищувало скорочення вартості експорту продукції ГМК, приріст сукупної вартості експорту українських товарів за цей період становив лише 1221,7 млн дол. США, або лише на 3,2 % більше (див. табл. 2).

Це пов'язано з тим, що скорочується експорт не лише продукції ГМК, а й інших вітчизняних товарів. Водночас, як показує світовий досвід, коливання кон'юнктури міжнародних ринків є нормальною характеристикою їх функціонування. Тому цілком логічно очікувати, що попит на певні товари українського експорту може скорочуватися, особливо за умов загострення конкуренції в кризові періоди розвитку міжнародних ринків і світової економіки в цілому.

До того ж пропозиція сільськогосподарської продукції, через надзвичайно високу залежність цієї галузі від погодних умов, традиційно може зазнавати дуже значних коливань. Так, аналіз даних української державної статистики показує, що протягом 2007–2011 рр. максимальна номінальна вартість вітчизняного експорту зернових культур (2008 р.) у 4,8 раза перевищувала його мінімальну вартість (2007 р.). Причому подібні коливання вартості експорту українського зерна пояснюються насамперед коливаннями врожайності зернових культур, а не впливом цінового фактора. Адже різниця між максимальним і мінімальним значеннями вартості експорту зерна у 2007–2011 рр., як і протягом довшого періоду – 2001–2011 рр., була значно (у рази) більшою, ніж різниця між максимальним і мінімальним значеннями вартості всього вітчизняного експорту.

Галузева структура вартості експорту товарів з України ²
(млн дол. США)

Галузі й сектори, що експортують продукцію з України	Січень – липень 2011 р.	Січень – липень 2012 р.	Приріст (+), скорочення (-) вартості експорту в 2012 р. порівняно з 2011 р.
Сільське господарство й харчова промисловість – усього	7165,4	9082,3	+1916,9
У т. ч. зерно	1560,8	3460,2	+1899,4
Хімічна й пов'язані з нею галузі промисловості	2884,7	3004,1	+119,4
Машинобудування – усього	6491,5	7494,9	+1003,4
Сільське господарство, харчова й хімічна промисловість і машинобудування	16541,6	19 581,3	+3039,7
Гірничо-металургійний комплекс – всього	14 798,1	13 288,4	-1509,7
Експорт товарів – усього	38 208,8	39 430,5	+1221,7 ²

Не можна відкидати ймовірності подібних значних коливань обсягів вітчизняного експорту зернових і в майбутньому. Тим більше, як показує багатомісячна практика сільського господарства, рекордно врожайний рік змінюється, як правило, на середній за врожайністю рік, а бувають і зовсім неврожайні роки.

Як зазначалося вище, фахівці Мінагрополітики України вже скоригували прогноз цьогорічного врожаю зернових у бік зменшення. Оскільки ж рекордний цьогорічний експорт українського зерна частково формується за рахунок минулорічних запасів, то наступного року слід очікувати скорочення обсягів і, цілком імовірно, вартості експорту українського зерна порівняно з результатами, які буде отримано поточного року. Те ж саме, мабуть, стосується й українського експорту насіння сояшнику й сояшникової олії. Тому, з урахуванням усього зазначеного вище, не варто розраховувати, що, у випадку ймовірного подальшого скорочення вартості експорту продукції вітчизняного ГМК, ці втрати в наступні рік-два Україна зможе легко компенсувати за раху-

² Складено за даними Державної служби статистики України

нок збільшення вартості експорту сільськогосподарської продукції й продовольства.

Загроза ускладнення умов експорту продукції українського ГМК цілком імовірна через загрозу виходу китайських компаній на світовий ринок з потужною пропозицією своєї сталевий продукції з низьким ступенем її переробки. На думку деяких експертів, уже у 2013 р. китайські сталеві проблеми можуть підірвати стратегію «експорту продукції переважно нижчих переділів», що фактично вибудовується деякими бізнес-групами в українському ГМК. Суть же післякризового варіанта цієї стратегії зводиться до того, що чорна металургія України повинна зберегти конкурентоспроможність на зовнішніх ринках за рахунок пропозиції напівсировинних продуктів, а не пробувати свої сили в сегментах дорогої металопродукції, де спостерігається підвищена конкуренція. Така стратегія спрацьовувала до тих пір, поки китайські металурги не прагнули збувати аналогічну продукцію (квадратну заготовку й сляби) на українських експортних ринках.

Що ж стосується інших галузей вітчизняної економіки, які цього року доволі помітно наростили вартість свого експорту, то досягнення ними високих темпів збільшення продажу своєї продукції на зовнішніх ринках ще не гарантує їм збереження таких темпів зростання в майбутньому, навіть найближчому. Зокрема, економічна ефективність і конкурентоспроможність помітної частини продукції вітчизняної хімічної промисловості, включаючи, наприклад, мінеральні добрива, значною мірою залежить від ціни імпортованих вуглеводнів. Згідно ж з експертними оцінками, враховуючи очікувану значну емісію долара США, про що говорилося вище, можна очікувати на подальше зростання світових цін на нафту й газ. І це, поза сумнівом, обмежуватиме можливості нарощування експорту продукції української хімічної промисловості.

З іншого боку, створення зони вільної торгівлі в СНД теоретично повинно стимулювати розвиток вітчизняного машинобудування, для якого ринок країн СНД надзвичайно важливий. Утім, незважаючи на спільну з Україною участь у ЗВТ, Росія прагне обмежувати імпорт продукції машинобудування з України шляхом створення спільних підприємств і всіляко підтримуючи російського товаровиробника. Це стосується, зокрема, літако- і вагонобудування. У результаті частина виробництва продукції машинобудування переміщується з України до Росії, скорочуючи, таким чином, потенціал українського машинобудівного експорту. Аналогічну політику у сфері машинобудування по відношенню до України проводить і Казахстан, який уже підписав, хоча ще й не ратифікував, договір про ЗВТ у СНД. Не слабе конкуренція й на ринках країн, що розвиваються. Тому й не можна бути впевненими у високих темпах зростання експорту продукції українського машинобудування в майбутньому. Водночас поки немає підстав розраховувати на скорочення поставок імпортованих товарів до України. Як очікують експерти, до кінця поточного року розмір зовнішньоторговельного дефіциту може збільшитися до 10,5 млрд дол. США.

Таким чином, по-перше, навряд чи найближчими роками в Україні сальдо торговельного балансу стане позитивним (профіцитним). По-друге, найближчим часом, як показує проведений вище аналіз, доволі проблематично очікувати на значне зростання обсягів надходжень ВКВ в Україну.

Дефіцит ВКВ в Україні, що стимулюється багаторічним від'ємним сальдо зовнішньоторговельного балансу, певною мірою компенсується за рахунок переказів в Україну валютних коштів як від українців, що працюють на закордонних роботодавців, так і від спонсорів політичних сил. Факт надходження валютних коштів в Україну, так би мовити «під вибори», по суті, визнається не лише незалежними експертами, а й деякими вітчизняними посадовцями. Баланс же валютних коштів в Україні підтримується за рахунок золотовалютних резервів (ЗВР) НБУ. Утім, вони останнім часом, на жаль, скорочуються. У пресі, зокрема, наголошується, що на кінець грудня 2010 р., тобто трохи більше, ніж півтора року тому, ЗВР становили 34,57 млрд дол. США. Згідно ж з офіційними даними Національного банку, золотовалютні резерви України на 1 вересня 2012 р. становили вже 29,994 млрд дол. І це, до речі, є потужним інформаційно-психологічним чинником, що негативно впливає на очікування суб'єктів економічних відносин в Україні.

Поряд з цим оглядачі звертають увагу на те, що поліпшення платіжного балансу України здійснюється за рахунок нових запозичень, у тому числі й за кордоном, і нарощування на цій основі величини державного боргу. Зокрема, наголошується, що державний і гарантований державою борг України у 2008 р. не перевищував 20 млрд дол. І з великим запасом перекривався золотовалютними резервами нашої держави. У липні 2012 р. державний і гарантований державою борг України зріс до 62,174 млрд дол. США. При цьому загальна сума тільки зовнішнього державного боргу сягає 27 млрд дол. Ще близько 20 млрд дол. – внутрішній борг. Решта – близько 15 млрд дол. – це гарантовані державою борги приватних інвесторів. Навіть без урахування суми гарантій, виданих приватним фірмам, Україна заборгувала кредиторам близько 47 млрд дол. Золотовалютними резервами покривається трохи менше двох третин загальної суми цієї заборгованості.

Утім, у ролі активного позичальника Україна виступала й цього року. «Зокрема, у лютому 2011 р. було розміщено єврооблігації та залучено 1,5 млрд дол. терміном на 10 років під 7,95 % річних. У червні 2011 р. випущено п'ятирічних облігацій зовнішньої державної позики на суму 1,25 млрд дол. з відсотковою ставкою 6,25 %. У липні поточного року (сума бондів, до речі, була збільшена вдвічі від запланованого) були розміщені також п'ятирічні єврооблігації на 2 млрд дол. уже під 9,25 % річних». Наприкінці вересня Міністерство фінансів України розмістило п'ятирічні єврооблігації на суму 600 млн дол. і доходністю 7,46 % річних. Як бачимо, доходність українських боргових цінних паперів (тобто суми коштів, які українська держава повинна щорічно сплачувати за користування позиками) ча-

сто перевищує доходність аналогічних цінних паперів держав-боржників Євросони. Загалом, вважають деякі оглядачі ЗМІ, за відсутності нових значних зовнішніх джерел позики Україна зможе підтримувати свій фінансово-економічний статус-кво лише строго обмежений і порівняно нетривалий час.

Наведені вище загрози фінансовій стабільності вітчизняної економіки добре усвідомлюються широким колом експертів. Причому населення й бізнес в Україні мають міцні девальваційні очікування й різняться лише щодо термінів і глибини падіння гривні. Наочним підтвердженням зазначених очікувань можна вважати стабільне переважання купівель валюти на готівковому ринку над її продажем, вересневе зростання курсу долара США в Україні, коли його ринковий курс на піку паніки сягнув 8,30–8,40 грн/дол., а також стрімке зростання валютних авуарів, тобто коштів резидентів України, які зберігаються на зарубіжних рахунках. За інформацією голови НБУ С. Арбузова, за останні три роки вони зросли втричі – з 3 млрд до понад 9 млрд дол. Лівову частку цієї суми сформовано на рахунках вітчизняних експортерів.

Мабуть тому останнім часом українські ЗМІ доволі багато уваги приділяють прогнозам девальвації гривні. Якщо відкинути явно політизовані прогнози обмінного курсу гривні, що виголошуються напередодні парламентських виборів, то можна скласти уявлення про очікування дійсно фахового середовища щодо перспектив української національної валюти на кілька найближчих років. Спільним для всіх цих прогнозів, включаючи урядовий, є майбутня девальвація гривні щодо долара США. Між собою різняться лише прогнозовані параметри цього процесу.

Так, у ЗМІ озвучено два прогнози Міністерства фінансів України, представлені наприкінці липня й серпня поточного року в проектах розміщення вітчизняних єврооблігацій на міжнародному фінансовому ринку. Так, у липні цього року Міністерство фінансів прогнозувало, що у 2014 р. обмінний курс може сягнути 8,6 грн/дол. США. Згідно ж із серпневим прогнозом передбачалося, що наприкінці поточного року обмінний курс української національної валюти становитиме 8,1 грн/дол., а у 2013–2014 рр. – у середньому не вище 8,4 грн/дол. У ЗМІ також повідомляється, що проєкт державного бюджету на 2013 р. було розраховано на базі офіційного курсу 8,3 грн/дол.

Прогнози ж незалежних експертів, у цілому, більш песимістичні (ніж урядові). Так, до кінця поточного року, на думку опитаних журналістами банкірів, обмінний курс становитиме 8,25 грн/дол. Підприємці, що працюють у реальному секторі економіки, налаштовані більш песимістично – 8,56 грн/дол. Інвестиційні ж аналітики прогнозують падіння курсу національної валюти наприкінці 2012 р. до 8,4–9,0 грн/дол. і навіть до 9,3 грн/дол.

Щоправда, оглядачі деяких ЗМІ цілком обґрунтовано доводять, що в НБУ й Міністерства фінансів є можливість запобігти значному зниженню курсу гривні принаймні до кінця поточного року. Цьому мають посприяти введення

досить пристойних обсягів валюти в країну під вибори з-за кордону і певний запас міцності, непорушний запас, створений спеціально, щоб протриматися до виборів, а також вдалий збіг обставин. Адже відразу після виборів (листопад і грудень) два передноворічні місяці, коли тиск на валютний ринок традиційно слабшає, юридичні особи зайняті продажами, а споживачі – покупками до тривалих зимових свят.

Утім, експертне середовище, по суті, єдине в очікуванні невідворотності девальвації гривні у 2013–2014 рр. Хоча щодо конкретних параметрів цього процесу існують певні розбіжності в поглядах експертів. Найоптимістичніші з них передбачають, що впродовж декількох років (хоча не вказується конкретно скількох років) девальвація гривні не перевищить 10–15 %. У більш песимістичних прогнозах очікується девальвація української національної валюти на 30 %. Так, аналітик компанії Concorde Capital В. Вавришук вважає, що у 2013 р. гривня девальвує до 9,0–9,5 грн/дол. США. Крім того, ЗМІ повідомили, що при хеджуванні валютних ризиків на деяких іноземних фондових майданчиках обмінний курс гривні прогнозується в межах 10,2–10,5 грн/дол. США. Не виключено, що певною мірою девальвації гривні перешкоджатиме запланована на найближчу перспективу емісія долара США та євро, про які згадувалося вище.

Девальвація ж гривні у 2013–2014 рр. означатиме подорожчання імпортованих товарів, включаючи енергоносії, зростання інфляції і впливатиме в бік зменшення на реальні доходи населення України. Першопричина ж курсової нестабільності гривні криється в зазначеній вище недосконалій моделі розвитку української економіки й недосконалих правових норм, а у більш широкому плані – українських суспільних відносин, що сприяють розвитку тіньової економіки, незаконній і напівзаконній міграції капіталів за кордон. Усе це робить українську економіку вкрай вразливою до зовнішніх шоків, схильною, так би мовити, до «імпорту кризи».

Тому треба погодитися з оглядачами ЗМІ, які наголошують, що «заходи із заміщення імпорту якісними вітчизняними товарами, збільшення експорту продукції з високою часткою доданої вартості й диверсифікації каналів закупівлі енергоносіїв разом із заходами зі зниження енергозалежності економіки країни мають стати не просто прискореними, а надзвичайними». У сфері фінансів основне питання наразі полягає в тому, щоб не допустити різкого одномоментного просідання національної грошової одиниці, що, як показує сумний український досвід, загрожує панікою серед населення, масовою конвертацією гривневих вкладів у валютні і відпливом коштів вкладників вітчизняних банків.

Розглянуті вище проблеми української економіки, зовнішні і внутрішні загрози її розвитку, у цілому, добре усвідомлюються представниками влади, широкими колами політиків, підприємців, науковців, інших представників інтелектуальної праці. Однак, як показав проведений вище аналіз, після кризи

2008–2009 рр. модель і траєкторія розвитку вітчизняної економіки змінюються поки надто повільно. Ураховуючи усвідомлення доволі широкими верствами українського суспільства гострих проблем національної економіки, можна припустити, що низькі темпи її реформування обумовлені вельми гострими конфліктами інтересів в українському суспільстві. І, вочевидь, допоки ці конфлікти інтересів не буде ліквідовано українська економіка залишатиметься надзвичайно вразливою до потенційних загроз, що їх можуть продукувати світові ринки. Наприклад, уже в недалекому майбутньому, на тлі потенційної нестабільності міжнародних ринків, в Україні можуть виникнути проблеми з погашенням державного боргу (*Матеріал підготовлено з використанням таких джерел інформації: Державна служба статистики. Офіційний веб-сайт (www.ukrstat.gov.ua); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Дзеркало тижня. – 2011. – № 29; 2012. – № 25, 27, 32, 33; Укррудпром (<http://www.ukrudprom.com>). – 2012. – 27.07; 14, 16, 17, 21, 27, 30.08; Минфин.com.ua (<http://mifin.com.ua>). – 2012. – 3, 4.09; Корреспондент.net (<http://ua.korrespondent.net>). – 2012. – 4.09; Левый берег (<http://economics.lb.ua>). – 2012. – 31.08; 3, 5–7.09; GolosUA.com (<http://ua.golosua.com>). – 2012. – 5–8.09; Київ – інформаційно-аналітичний сервіс столиці (<http://kyiv.osp-ua.info>). – 2012. – 6.09; Информационное агентство «Минпром» (<http://minprom.ua>). – 2012. – 3.09; Дискуссионный клуб САММИТ (<http://dc-summit.info>). – 2012. – 3.09; From-UA (<http://www.from-ua.com>). – 2012. – 5, 8.09; УкрАгроКонсалт (<http://www.ukragroconsult.com>). – 2012. – 20.07; LogoTekAgro (<http://logotekagro.blogspot.com>). – 2012. – 16.08; фрАза.ua (<http://www.fraza.ua>). – 2012. – 2.08; ФАО ООН(<http://www.fao.org>); Gfk Ukraine. Споживчі настрої в Україні, 2012 (<http://www.gfk.ua>); Інвестгазета. – 2009. – № 7; 2012. – № 33).*

Наука - суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

29 вересня 2012 р. в м. Севастополь, АР Крим, закінчив роботу VIII Міжнародний салон винаходів і нових технологій «Новий час». В організації заходу взяли участь Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба інтелектуальної власності України та Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (ДП «УІПВ»). Салон проходив за підтримки Міжнародної федерації асоціацій винахідників (IFIA), Програми Європейського Союзу (CIUDAD) та Севастопольської міської державної адміністрації.

У салоні взяли участь понад 500 представників провідних спілок винахідників, компаній та організацій з понад 35 країн світу. Серед них делегації IFIA, Всесвітнього форуму дослідників і винахідників, Всеросійського товариства винахідників і раціоналізаторів, Міжнародного інноваційного клубу «Архімед» (м. Москва), Бельгійської палати винахідників, асоціації винахідників Боснії та Герцеговини, Асоціації винахідників Словенії, Товариства винахідників і раціоналізаторів Киргизії, Польського товариства винахідників і раціоналізаторів, Румунського товариства винахідників, Румунського форуму винахідників, Белградської асоціації винахідників, Угорського товариства винахідників, Української ради винахідників і новаторів. Також було представлено понад 90 розробок винахідників з Тайваню.

Якість розробок, презентованих на салоні, оцінювало міжнародне журі на чолі з професором П. Фюм'єром (Бельгія) і національне журі на чолі з представником України в Європейській асоціації ТРВЗ севастопольцем А. Карловим (Україна).

Серед заходів цього річного салону – круглий стіл та ярмарок розробок і нових технологій у галузі енергоефективності й енергозбереження, який відбувся в рамках проекту CIUDAD (проекту ЄС) «Підвищення енергоефективності в муніципалітетах Кишинева та Севастополя на базі позитивного досвіду». Під час проведення салону було підбито підсумки VII Міжнародного конкурсу молодіжних інновацій і розробок «Новий час»: медалями, дипломами й призами салону нагороджено 144 школярі та студенти, молодіжні організації 10 країн світу: України, Російської Федерації, Румунії, Молдови, Ірану, Польщі, Словенії, Єгипту, Боснії і Герцеговини, Тайваню.

Усього журі оцінило 560 розробок (близько 50 % з яких – зарубіжні). Вручено 512 медалей (золотих, срібних, бронзових) і 70 дипломів пошани, понад 60 призів та інших нагород салону.

Під час урочистої церемонії закриття салону відбулося вручення золотих медалей Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ): медаллю «Кращий винахідник» нагороджений професор В. Гоч (м. Севастополь) за комплекс винаходів у галузі гармонізації функціонального стану людини, медаллю «Жінка-винахідник» – професор М. Гончаренко (м. Харків) за винаходи в галузі здоров'язберезувальних технологій, медаллю «Молодий винахідник» – аспірантка С. Браженко (м. Полтава) за винаходи в галузі сільського господарства. Серед лауреатів салону І. Большакова (Україна), яка отримала приз «Жінка-винахідник» за унікальні розробки в галузі вимірювань квазістаціонарного магнітного поля. Приз «Молодіжна ініціатива» вручений тайванським винахідникам – Т.-Х. Лін, І.-Ш. Джуанг, Ш.-Ш. Лін – за розробку нового покоління мобільних електронних контролерів. Гран-прі міжнародного журі вручений Х.-Х. Янг (Тайвань) за метод виробництва пакувального біорозкладального матеріалу. Спеціальний приз Державної служби інтелектуальної власності України вручений колективу винахідників ДП «Конст-

рукторське бюро “Південне”» (м. Дніпропетровськ) за розробку хірургічного комплексу «Плазмамед». Плазмовий хірургічний комплекс «Плазмамед» дає змогу медикам проводити хірургічне втручання за допомогою високотемпературного плазмового різання, що забезпечує мінімальну крововтрату та мінімальне пошкодження тканин у пацієнта. Спеціальний приз Державного підприємства «Український інститут промислової власності» вручений колективу ДП «УКРНТЦ “Енергосталь”» (м. Харків) – Д. Сталінському, А. Павленко, В. Китченко – за розробку газотранспортної системи газотурбінної електростанції комбінованого циклу, що працює на вторинних енергоресурсах. Інновація полягає у створенні на підприємствах металургійної галузі комплексу газотурбінної електростанції комбінованого циклу, яка за рахунок утилізації вторинних газів доменного та конвертерного виробництва, а також коксового газу забезпечуватиме потреби підприємства в електроенергії. Прямий результат упровадження цієї розробки у виробництво – зниження собівартості продукції та створення нових робочих місць.

Міжнародний салон винаходів і нових технологій «Новий час» у Севастополі – це унікальний майданчик, що сприяє активній взаємодії учених, винахідників, інвесторів, підприємців і представників влади з єдиною метою – формування ринку інтелектуальної власності країни (*Кабінет Міністрів України* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=FE8B7857E35B2AE248FF1DBD462EC9DF?art_id=245657489&cat_id=244277212), – 2012. – 4.10).

* * *

27–28 вересня 2012 р. у м. Ялта (Україна) представники Держінформнауки взяли участь у шостому засіданні Міждержавної ради зі співробітництва в науково-технічній та інноваційній сферах країн-учасниць СНД (МР НТІ).

У засіданні також взяли участь представники центральних органів державної влади Республіки Білорусь, Киргизької Республіки, Республіки Молдова, Російської Федерації, Республіки Казахстан та України. Учасниками засідання було розглянуто широке коло питань, головними серед яких було питання Комплексу заходів з реалізації Програми інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД на 2012–2014 роки (далі – Програма), а саме визначення відповідальних координаторів роботи з виконання розділів Комплексу заходів щодо реалізації Програми. Україну разом з Республікою Молдова визначено відповідальними за координацію виконання II Розділу Комплексу заходів – щодо системи фінансування програмних заходів та інноваційних проектів.

Наступним важливим питанням порядку денного, яке вдалося вирішити, було затвердження проекту Положення про Виконавчий орган (Секретаріат МР НТІ), представлений українською стороною. Основними завданнями якого буде забезпечення взаємодії між членами МР НТІ та іншими учасниками

Програми, координація їх роботи та забезпечення виконання МР НТІ функцій Наглядової ради Програми.

Також прийнято рішення про створення Ради молодих учених та спеціалістів СНД та затверджено Положення, що згідно з протокольним рішенням п'ятого засідання МР НТІ було підготовлене українською стороною разом з Російським університетом дружби народів. Рада молодих учених та спеціалістів СНД працюватиме при МР НТІ та буде дорадчим експертно-консультативним органом з питань розширення участі молоді в науково-технічній та інноваційній сферах, займатися кадровим забезпеченням інноваційного розвитку та представляти інтереси молодих учених та спеціалістів країн СНД.

На засіданні також представлено та рекомендовано Оператору Програми врахувати наступний блок пілотних інноваційних проектів від Російської Федерації для надання їм статусу проекту Програми.

Загалом, шосте засідання МР НТІ поставило багато нових завдань перед його учасниками та закріпило за Україною ключові позиції в науково-технічному та інноваційному співробітництві держав-учасниць СНД (*Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України* (<http://dknii.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/105-2012-/887-6>), – 2012. – 2.10).

* * *

На VIII Международной выставке-ярмарке по энергосбережению и энергоэффективности в городском хозяйстве студенты Запорожского национального университета получили золотую медаль за свое изобретение.

По информации пресс-центра Запорожского национального университета, выставка-ярмарка проходила 27–29 сентября в Севастополе. На международном конкурсе изобретений и новых технологий «Новое время» были представлены 524 разработки из 35 стран мира (Азербайджана, Израиля, Италии, Канады, Германии, Объединенных Арабских Эмиратов, Российской Федерации, США, Франции, Швейцарии и др.).

Студенты 4 курса Экономико-правового колледжа Запорожского национального университета (специальность «Разработка программного обеспечения») Вадим и Владислав Терновые представили запатентованную модель «Волновой энергетической установки», которая позволяет преобразовывать энергию волн водоемов на электрическую энергию, имеет относительно низкую себестоимость, высокую надежность и проста в использовании.

Данная разработка отмечена несколькими призами и наградами: Приз «ПУМБ», Диплом и приз «Морские технологии», специальный приз выставки-ярмарки, а также – Диплом и золотая медаль (*Паноптикон* (<http://panop>

tikon.org/articles/35092-studenty-znu-poluchili-zolotuju-medal-za-izobrenie.html). – 2012. – 2.10).

* * *

На Міжнародному конкурсі изобретателей Leonardo Da Vinci українська команда, которая впервые принимала участие в мероприятии, заняла почетные призовые места. Финал конкурса проходил 27–28 сентября в Тбилиси (Грузия). По решению конкурсного жюри, обе представительницы Украинского государства отмечены наградами: Ю. Янкевич из Красилюва Хмельницької області получила дипломом за лучшую научную разработку (проект «Акульє кровь»), а П. Коваленко из Днепропетровска завоевала третье место (проект «Smart Windows: темплантний метод получения тонких электрохромных пленок никель гидроксида и прибор для его реализации»).

В Минобразования также проинформировали, что в этом году на финал конкурса съехались 70 участников из Украины, Грузии, Республики Армения и Турецкой Республики.

Организаторами мероприятия выступили Министерство образования и науки Грузии и Национальный научный фонд им. Ш. Руставели (irtafax.com.ua (<http://irtafax.com.ua/news/2012/10/2012-10-02-34.html>)). – 2012. – 2.10).

* * *

Інвестиційний проект «Виробництво сучасних мікробних препаратів на основі корисних мікроорганізмів», розроблений чернігівськими науковцями, був презентований на III Міжнародному інвестиційному бізнес-форумі країн-учасниць СНД «Ялтинські ділові зустрічі», який проходив у Ялті наприкінці вересня.

До Міністерства економічного розвитку і торгівлі України надійшло 150 бізнес-проектів, з яких на ялтинський форум було відібрано близько 30. Проект чернігівських мікробіологів був у Ялті єдиним від Чернігівщини та Національної академії аграрних наук України. Він передбачає будівництво біофабрики з виробництва близько 400 гектарних порцій мікробних препаратів. Потреба в інвестиціях – 1,7 млн дол. США, термін окупності – три роки. Сьогодні чернігівські фахівці виготовляють мікробні препарати в лабораторних умовах. Замовлення на них щороку зростає, і наявних потужностей дедалі частіше не вистачає. Інвестору, який забажає вкласти гроші у створення в Україні нової галузі промисловості, чернігівські вчені готові надати приміщення та забезпечити всебічний науковий супровід.

Як відомо, застосування препаратів, створених на основі корисних мікроорганізмів, дає можливість агровиробникам економити до 50 % мінеральних добрив, а відтак і коштів. Водночас зменшувати хімічне навантаження на довкілля і оздоровлювати доволі занітрачені на сьогодні ґрунти. Виробники, які хоча б раз скористалися препаратами чернігівських спеціалістів, уже від

них не відмовляються – надто очевидним є економічний ефект (*Кабінет Міністрів України* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245656098&cat_id=244277216). – 2012. – 4.10).

* * *

З квітня 2011 року, за особистої ініціативи Прем'єр-міністра України М. Азарова, реалізується урядова бюджетна програма з навчання студентів і аспірантів, а також стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах і наукових установах світу. З метою її реалізації з Державного бюджету України, уперше, у 2011 р. на навчання студентів і аспірантів та стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном виділено понад 35 млн. грн. У поточному році передбачено 40 млн грн, з яких 20 млн грн вже надійшло до вищих навчальних закладів у серпні 2012 р. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту проведено два конкурсних відбори (у 2011 і 2012 рр) серед українських студентів, аспірантів і науково-педагогічних співробітників щодо направлення їх на навчання або стажування в провідні вищі навчальні заклади світу з метою оволодіння новітніми унікальними методами, підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, проведення авторських досліджень з використанням сучасного обладнання і технологій, забезпечення інформаційного обміну та розширення наукових контактів із зарубіжними вченими.

Участь у конкурсі брали студенти вищих навчальних закладів, які мають високі результати навчання та досягнення в студентській науково-дослідній роботі і володіють на необхідному рівні іноземною мовою. Також в конкурсі брали участь аспіранти, викладачі та науковці, які активно ведуть науково-дослідну роботу, мають наукові статті, опубліковані в зарубіжних, міжнародних та вітчизняних фахових виданнях, беруть участь у зарубіжних, міжнародних та національних наукових конференціях.

У 2011/2012 навчальному році вперше направлено на навчання або стажування в провідних зарубіжних вищих навчальних закладах 275 осіб, з 36 українських вищих навчальних закладів: 106 студентів, 82 аспірантів і 87 науково-педагогічних працівників.

Протягом 2012/2013 навчального року передбачено направити вже 353 особи на навчання або стажування в провідні вищі навчальні заклади за кордон, з 47 українських вищих навчальних закладів: 180 студентів, 73 аспіранти і 100 науково-педагогічних працівників.

Державна підтримка і фінансування навчання та стажування за кордоном у найкращих вищих навчальних закладах США, Великобританії, Франції, Німеччини, Японії та інших економічно розвинутих країн надається студентам, аспірантам і фахівцям природничого та інженерно-технічного напрямів, у яких на сьогодні в державі є найбільша необхідність. Зокрема, це такі на-

прямки, як ІТ-технології, біонанотехнології, нові нетрадиційні джерела енергії, раціональне природокористування, авіаційна та ракетно-космічна техніка, атомна енергетика тощо (**Кабінет Міністрів України Прес-служба МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ** (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245659831&cat_id=244277212). – 2012. – 4.10).

* * *

В Таврическом национальном университете (ТНУ) им. В. Вернадского проходила III Международная научно-практическая конференция «Опережающее управление социально-экономическим развитием регионов: благосостояние населения и электронное управление». Ее организаторами выступили факультет управления и научная библиотека Таврического национального университета им. В. Вернадского. В конференции участвовали представители ведущих вузов Украины, их коллеги из России и Литвы, сотрудники академических учреждений Крыма, нескольких министерств и ведомств, а также гости из университетов и научных ассоциаций Франции, Германии, Алжира, Ливана, Норвегии и Люксембурга.

Первая конференция, состоявшаяся в октябре 2010 г., собрала около 50 студентов, преподавателей, ученых Украины, России, Франции, Того. Ее главным результатом стало создание Научно-исследовательского центра опережающего развития ТНУ им. В. Вернадского, который является межфакультетским подразделением в структуре научной части ТНУ для выполнения исследований с целью решения актуальных проблем управления развитием экономики Украины и АРК. Год спустя число участников увеличилось до 70, к единомышленникам направления «Опережающее управление» присоединились Тунис, Алжир и Ливан. На факультете управления совместно с университетом Норвегии разработаны англоязычные магистерские программы, а кроме того, проведены международные обучающие программы «Управление инновациями» для крымских предпринимателей.

Нынешняя конференция проходила на базе научной библиотеки ТНУ, в Крымском научном центре и в Симеизе. К началу форума изданы сборник материалов, состоящий из 73 докладов, и коллективная монография с участием 51 автора под редакцией председателя оргкомитета конференции – заведующего кафедрой менеджмента и маркетинга факультета управления ТНУ, доктора экономических наук, профессора В. Подсолонко.

Крымское отделение Академии экономических наук Украины инициировало подписание четырех договоров о научном сотрудничестве с министерствами экономического развития и торговли, курортов и туризма автономии, а также с Крымским научным центром НАН, Министерством образования и науки Украины и Симеизским поселковым советом.

Договор о взаимодействии поссовета с Академией экономических наук Украины был подписан в рамках выездного заседания в Симеизе. В процессе обсуждения реальных путей взаимодействия науки и практики прозвучали предложения о развитии территорий Голубого залива, Качивели и Понизовки в направлении создания научного комплекса типа София Антиполис (Антиба, Франция), Новосибирского академгородка (Россия), Силиконовой долины (США).

Договор имеет большое значение для возможного вовлечения студентов, аспирантов и молодых ученых Крыма, Украины и других стран не только в процессы разработки проекта на конкурсных условиях, а и проведения научных исследований в рамках дипломов, магистерских работ, кандидатских и докторских диссертаций. Для реализации положений договора решено создать рабочую группу из участников конференции.

В рамках знакомства с университетом рассмотрены возможности открытия в ТНУ электронного бизнес-офиса проекта «Два цикла программ по E-Commerce для обслуживания информационного сообщества в России, Украине и Израиле», предназначенного для обучения социальных групп населения вопросам электронного управления. Его координатор — Литовский университет, представители которого приняли активное участие в работе конференции (*Краснопольская В. Симеиз станет крымской Силиконовой долиной? // Крымские известия (<http://www-ki.rada.crimea.ua/index.php/2011-03-13-12-08-25/7158-2012-09-27-08-22-40>). – 2012. – 27.09*).

Діяльність науково-дослідних установ

За роки роботи Київметробуд впровадив цілий ряд новітніх технологічних процесів, прийомів підкорення підземного простору. Практика будівництва постійно опиралася на наукові дослідження, що велися в галузевих і академічних науково-дослідних інститутах. Передові прогресивні технології, пошук виробничників, учених та проєктантів відображені в роботі, представлений на здобуття Державної премії в галузі науки і техніки 2012 р.

Звертаючись до Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки, президент Академії будівництва України Г. Злобін дає відгук на роботу «Розробка та впровадження нових ресурсозберігаючих і техногенно безпечних технологій будівництва метрополітенів та тунелів в Україні», яка представлена на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2012 року. У ньому зокрема йдеться про те, що в згаданій роботі детально та ґрунтовно наведені результати розробки та впровадження нових ресурсощадних та техногенно безпечних технологій, їх наукове обґрунтування, впровадження і вдосконалення діючих технологій будівництва і реконструкції виробок, підвищення їх стійкості і довговічності. «Наукова значимість роботи полягає

у науковому обґрунтуванні параметрів технологій будівництва підземних споруд, зниженні витрат, що позначено високим ступенем ресурсозбереження та техногенної безпеки, їх впровадженням при зниженні загальних витрат при комплексному освоєнні підземного простору, що має велике державне значення. Крім того, у складних інженерно-геологічних умовах будівництва підземних об'єктів виникає необхідність в обґрунтуванні й ефективному застосуванні спеціальних методів будівництва.

Практичне значення роботи полягає у розробці варіантів будівництва метрополітенів і тунелів різноманітного призначення, а також освоєнні підземного простору великих міст України. Отримані результати при комплексній розробці питань будівництва метрополітенів і тунелів мають суттєве соціальне значення, оскільки вирішують проблеми спорудження прискореними темпами екологічно чистого виду транспорту. На цей час економічний ефект від впровадження роботи становить 184 млн грн. Про її світовий рівень свідчить відповідність розробок вимогам міждержавних стандартів та реалізація таких технологій у найрозвинутіших країнах світу. Розглянувши роботу «Розробка та впровадження нових ресурсозберігаючих і техногенно безпечних технологій будівництва метрополітенів та тунелів в Україні», Академія будівництва України підтримує висунення її на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2012 року», – зазначив президент Академії будівництва України Г. Злобін (*Знаменський В. Внесок у науку і практику : Столичні метробудівці впроваджують у роботу нові ресурсозберігаючі та техногенно безпечні технології // Хрещатик* (<http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4157/art/1349204149.html>). – 2012. – 3.10).

* * *

У Харкові на базі НТК «Інститут монокристалів» відбулася наукова конференція країн СНД «Ріст кристалів». Під час конференції будуть зачитувати свої доповіді понад 250 науковців з України, Росії, Білорусі, Азербайджану, Узбекистану, Таджикистану, Чехії, Південної Кореї та інших країн. Основна увага буде приділятися таким стратегічним напрямкам, як розвиток енерго- та ресурсоощадних технологій одержання кристалів і створення нових видів цінних для практичного використання кристалів (*Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України* (<http://dknii.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/105-2012-/886-q-q>). – 2012. – 1.09).

* * *

26–28 вересня 2012 р. під патронатом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, за підтримки Національної академії наук України, Полтавської обласної державної адміністрації, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу та вищих навчальних закладів-партнерів у Полтавському національному технічному універ-

ситеті ім. Ю. Кондратюка відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку нафтогазового комплексу».

У конференції взяли участь понад 120 делегатів: учені з Китайського університету нафти (м. Пекін, КНР) на чолі з проректором з управління студентськими та викладацькими справами КУН, професором з нафтової геології та органічної геохімії Г. Венцхе; представники Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Національного гірничого університету, Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя, Харківської національної академії міського господарства, Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Донецького національного технічного університету, Сумського державного університету, Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, провідні фахівці нафтогазової галузі, науковці українських та зарубіжних навчальних закладів. На міжнародній науково-практичній конференції обговорено питання та перспективи розвитку нафтогазового комплексу в Україні та світі, пошуку ефективного механізму енергетичної незалежності держав та забезпечення їх національних інтересів.

Ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, професор В. Онищенко привітав учасників конференції, побажав плідної та результативної роботи. Він наголосив, що перспективи розвитку нафтогазової сфери для економічного зростання країни є вагомим питанням для спеціалістів, науковців та фахівців цієї галузі. Тож проведення міжнародної конференції, яка збирала вчених-розробників та виробничих практиків, допоможе знайти шляхи вирішення нагальних загальноукраїнських та світових запитань, які виникають у видобуванні, переробці природних вуглеводнів та постачанні енергетичних ресурсів, впровадженні інноваційних технологій у виробництво.

Директор газопромислового управління «Полтавагазвидобування» О. Ляшенко у вступному слові наголосив, що наукові знання та фундаментальні відкриття допомагають розвивати нафтогазову галузь на Полтавщині. І висококваліфіковані фахівці – випускники Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка факультету нафти і газу та природокористування, зі своїми інноваційними напрацюваннями є рушійним фактором потужного розвитку нафтогазового та паливно-енергетичного комплексу як регіону, так і України.

«Співробітництво з Полтавським національним технічним університетом ім. Юрія Кондратюка сприяє вирішенню складних практичних завдань, які постають безпосередньо на місцях видобутку блакитного та чорного палива. Адже новітні розробки, механізми та технології реалізуються на виробництвах, що поступово розв'язує проблеми енергетичної безпеки», – зазначив

ректор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Є. Крижанівський.

Під час пленарного засідання обговорені актуальні теми нафтогазової сфери. Про розвиток нафтогазового комплексу в системі забезпечення енергетичної безпеки України доповів ректор ПолтНТУ, професор В. Онищенко. Науковці із Китайського університету нафти (м. Пекін) поінформували учасників конференції про стан нафтогазових ресурсів Китаю та стратегію їх стійкого розвитку, характеристики і перспективи розвитку нетрадиційних джерел природного газу в Китаї.

Міжнародна науково-практична конференція передбачала роботу п'яти секцій: будівництва та охорони праці на об'єктах нафтогазового комплексу; буріння та освоєння свердловин, техніки та технології розвідки покладів вуглеводневої сировини, підвищення ефективності та довговічності експлуатації нафтогазового обладнання; перспектив розробки нафтових і газових родовищ та геології в нафтогазовій галузі; раціонального природокористування та енергоефективних технологій при видобуванні, транспортуванні та використанні нафти і газу; ролі нафтогазового комплексу в забезпеченні енергетичної безпеки держави.

Після обговорення виступів та доповідей делегати визначили, що фундаментальні та прикладні дослідження, інженерні розробки з підвищення енергоефективності на об'єктах нафтогазової промисловості є пріоритетним напрямом діяльності вищих навчальних закладів. Впровадження наукових розробок університетів повинно забезпечувати підтримку функціонування систем нафто- та газопроводів, технологічного обладнання для переробки нафти і газу, надійні та безпечні умови їх експлуатації (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/12299-nauka-bez-kordoniv>). – 2012. – 1.10).

* * *

За матеріалами круглого столу, що був проведений на базі навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень ЗакДУ 20 квітня цього року, підготували та видали збірник наукових праць «Єврорегіональне співробітництво і його інтеграційний потенціал». Відповідальний редактор збірника – І. Артёмов, кандидат історичних наук, професор, директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету. Автор передмови Є. Кіш, доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, член зовнішньої колегії Академії наук Угорщини.

У збірнику вміщено основні складові виконання Інститутом євроінтеграційних досліджень ЗакДУ другого етапу науково-дослідної роботи «Концептуальні та інституціональні засади єврорегіонального співробітництва України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності».

Як повідомлялося раніше, учасниками круглого столу експертів на тему: «Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал (досвід Закарпаття)» були представники Закарпатської ОДА, керівники громадських організацій, провідні науковці краю. Мета заходу – проведення дискусії щодо визначення шляхів вирішення проблем євроінтеграційного співробітництва, що сприятиме підвищенню дієвості цього важливого напрямку інтеграційної стратегії України.

Підсумовуючи роботу експертів, модератор круглого столу, директор ННІ євроінтеграційних досліджень ЗақДУ І. Артёмов розповів, що висловлені пропозиції будуть узагальнені у відповідному збірнику, а також наголосив, що важливою складовою єврорегіонального співробітництва є і налагодження партнерства між вищими навчальними закладами сусідніх країн. «Зокрема, наш університет активно співпрацює з університетами сусідніх держав-членів ЄС з питань спільного навчання студентів у рамках програми подвійних дипломів. Групи найкращих студентів ЗақДУ сьогодні навчаються за цією програмою у ВНЗ Словаччини, Чехії, Польщі та Франції», – зазначив І. Артёмов.

Круглий стіл проводився за сприяння Закарпатської обласної державної адміністрації у партнерстві з Інститутом транскордонного співробітництва та Торгово-промисловою палатою Закарпатської області (*Інформаційно-аналітичний сайт [Zaholovok.com.ua](http://zaholovok.com.ua) (<http://zaholovok.com.ua/zakdu-vidavnovii-zbirnik-naukovikh-prats>). – 2012. – 27.09*).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Нещодавно на базі комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради проведено I Всеукраїнський науково-практичний семінар «Неперервна освіта як чинник професійного і творчого зростання бібліотечних працівників».

Метою заходу став обмін практичним досвідом роботи закладів післядипломної педагогічної освіти та методичних служб органів управління освітою щодо підвищення рівня професійної майстерності бібліотечних працівників.

Організаторами семінару виступили Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України та управління освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації. У роботі семінару взяли участь представники Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, обласних, районних (міських) управлінь освіти, науковці, методисти

регіональних закладів післядипломної педагогічної освіти, бібліотекарі та представники видань для бібліотечних працівників.

Під час роботи семінару розглянуто шляхи інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти бібліотечних працівників; сучасні підходи в роботі методичних служб органів управління освітою; розкрито особливості використання інноваційних, інформаційно-комунікаційних технологій у системі підвищення професійної майстерності бібліотекарів і діяльності шкільних бібліотек; обговорено умови організації та проведення Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека» у 2013/2014 навчальному році.

Під час семінару презентувалися інтерактивні, інноваційні форми роботи: веб-квест щодо підвищення читацької активності, практикуми, тренінги та майстер-класи. Особливий інтерес учасників викликала презентація методичної збірки «Портфоліо бібліотекаря. Перлини творчості» за матеріалами Всеукраїнської акції «Живи, книго!» та Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека», яка розроблена працівниками відділу зв'язків з громадськістю Інституту інноваційних технологій і змісту освіти та видана редакцією журналу «Шкільний бібліотечно-інформаційний центр» Українського інституту нормативної інформації. Цікавою для учасників стала виставка «Натхнені творчістю», що діяла в рамках семінару, де були представлені авторські розробки методистів і бібліотечних працівників Запорізької області.

Учасники семінару висловили щире подяку організаторам за високий рівень професійної майстерності у проведенні такого заходу та надану можливість практично ознайомитися з інноваційними технологіями науково-методичного супроводу післядипломної освіти бібліотечних працівників, їх підготовки до конкурсної діяльності. Перебіг та результати науково-практичного семінару представлено в блозі «Бібліотечний бульвар» за адресою: <http://bibbulvar.blogspot.com> (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/12362-na-i-vseukrajinsko-tu-naukovo-praktichnomu-seminari-obgovorili-pitannya-pidvishchennya-rivnya-profesinoji-masternosti-bibliotekariv>). – 2012. – 3.10).

* * *

В інноваційному парку Bionic Hill буде створено університет, де фахівців з ІТ навчатимуть правильно й ефективно презентувати свої проекти. Про це повідомив заступник голови Київської міської державної адміністрації Р. Крамаренко.

«Зараз на території Києва будується ІТ-парк Bionic Hill загальною площею близько 900 тис. кв. м, першу чергу буде введено в експлуатацію у 2014 р. Ідея створення парку полягає у тому, аби надати змогу ІТ-компаніям створити офіси на умовах пільгової оренди, яка буде у два-три рази дешевшою, ніж у центрі Києва. Також там буде збудовано університет, у якому молодих айтішників навчатимуть правильній та ефективній презентації власних про-

ектів», – зазначив Р. Крамаренко (*Комментарии: Київ.proUA.com* (<http://kyiv.comments.ua/news/2012/09/29/105412.html>)). – 2012. – 29.09).

* * *

Молодые ученые Днепропетровщины пройдут стажировку в научно-исследовательских учреждениях Франции. Это победители областного конкурса «Молодые ученые – Днепропетровщине».

В 2012 г. среди работ-победителей конкурса «Молодые ученые – Днепропетровщине» Главным управлением образования и науки Днепропетровской областной государственной администрации, Университетского и научного сотрудничества посольства Франции в Украине были отобраны две работы, авторы которых получили стипендии для прохождения научной стажировки во Франции.

Победителями стали кандидат экономических наук, доцент Днепропетровского государственного аграрного университета Р. Безус и кандидат технических наук, доцент Украинского государственного химико-технологического университета В. Каток. Вектором их научной деятельности станут организация системы органического агропроизводства Франции и новые технологии выработки активных веществ в аккумуляторной промышленности.

Работать ученые в институте INRA Avignon и Университете Montpellier. За период стажировки посетят научные учреждения и предприятия Clemond Ferrand, Avignon, Toulouse (*Наш Район* (http://nash-rayon.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=25992&catid=463&Itemid=727)). – 2012. – 27.09).

Охорона здоров'я

28 вересня в обласному центрі Волині відбулася VI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний світ і незрячі: становлення особистості з особливими потребами в інформаційному суспільстві», яка відбуватиметься упродовж двох днів.

У заході взяли участь представники Шведської академії з м. Хапаранда, а також з Польщі та Грузії. Україну представляли вчені й практики з Києва, Львова, Запоріжжя та інших міст. В обласному центрі Волині стартувала VI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний світ і незрячі: становлення особистості з особливими потребами в інформаційному суспільстві», яка відбуватиметься впродовж двох днів. Інформує «Волинська правда».

Під час заходу обговорювалися питання про вплив сучасного інформаційного простору на розвиток особистості з особливими потребами; інно-

ваційні технології у сфері реабілітації людей з інвалідністю; психо-педагогічні проблеми тифлології у сфері становлення особистості; новітні інформаційні технології у сучасних школах для дітей з пониженим зором. Особливу увагу приділять темі організації дозвілля незрячих людей (*На Волині медиків з різних країн зібрали проблеми незрячих // Волинська правда* (<http://www.pravda.lutsk.ua/ukr/news/44481/>). – 2012. – 29.09).

Наукові видання

В Луганской области для учащихся шестых классов общеобразовательных школ создано уникальное пособие «Мой родной край – Луганщина», которое будет использоваться в одноименном курсе краеведения. Об этом сообщил руководитель авторского коллектива, председатель профильной комиссии Луганского областного совета по вопросам образования, науки, культуры, молодежи и спорта В. Филиппов.

Пособие было издано в рамках выполнения программы «Патриот Луганщины» тиражом 10 тыс. экземпляров, его бюджет – 400 тыс. грн. Авторский коллектив включал в себя 19 человек, в том числе три доктора наук и 11 кандидатов.

Первый блок пособия – географический, затем следуют исторический и культурологический блоки. В книге более 120 рисунков и фотографий, для удобства она разбита на рубрики, а каждое задание обозначено своим цветом.

По словам В. Филиппова, через две-три недели все школы получают пособия. В будущем аналогичные книги планируется разработать для 7–10 классов.

«Есть идея подкрепить издание краткими учебными фильмами и телеуроками. Мы рекомендуем учителям в рамках этого курса организовывать экскурсии в музеи, походы в театры, в филармонию», – заявил В. Филиппов. Вместе с книгой «Мой родной край – Луганщина» было создано и учебно-методическое пособие для учителей (*cxid.info* (<http://cxid.info/100555.html>)). – 2012. – 2.10).

Наука і влада

Уряд схвалив проект закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми на 2013–2017 роки». Відповідне рішення прийнято 1 жовтня 2012 р. на засіданні Кабінету Міністрів України. Законопроектом, який буде подано на розгляд Верховної Ради України, пропонується затвердити відповідну програму, яка є п'ятою космічною програмою незалежної України.

Її мета – підвищення ефективності використання космічного потенціалу для вирішення актуальних завдань соціально-економічного, культурного, інформаційного і науково-освітнього розвитку суспільства, забезпечення національної безпеки й оборони та захисту геополітичних інтересів держави.

Реалізація законопроекту дасть можливість забезпечити розвиток космічних технологій та їх інтеграцію в реальний сектор національної економіки, а також у сферу нацбезпеки і оборони (*Кабінет Міністрів України* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=FE8B7857E35B2AE248FF1DBD462EC9DF?art_id=245646465&cat_id=244274160). – 2012. – 02.10).

* * *

Уряд затвердив Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки розвитку наукової інфраструктури у сфері економічного розвитку й торгівлі. Відповідну постанову, розроблену Мінекономрозвитку, прийнято 3 жовтня 2012 р. на засіданні Кабінету Міністрів. Головною метою документа є фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури у сфері економічного розвитку і торгівлі та врегулювання питання спрямування бюджетних коштів на проведення науково-технічних конференцій, виставок, симпозіумів, виставок-форумів і семінарів у сфері промисловості.

Державним бюджетом на 2012 р. передбачено фінансування заходів за бюджетною програмою КПКВК 1201070 «Дослідження, прикладні наукові і науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації промислової продукції, підготовка наукових кадрів та фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури у сфері економічного розвитку і торгівлі» за напрямом використання бюджетних коштів «Фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури у сфері економічного розвитку і торгівлі». Реалізація постанови створить передумови для використання коштів, передбачених у державному бюджеті на проведення вищевказаних заходів (*Кабінет Міністрів України* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=FE8B7857E35B2AE248FF1DBD462EC9DF?art_id=245656611&cat_id=244274160). – 2012. – 4.10).

Підп. до друку 01.11.2012.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 4,18.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3